

Barankovics öröksége

A Demokrata Néppárt és a magyar
kereszténydemokrácia elfeledett
aranykora

Barankovics öröksége

*A Demokrata Néppárt és a magyar kereszténydemokrácia
elfeledett aranykora*

© Háttérgyár, 2026

Minden jog fenntartva.

Kiadó: Háttérgyár

Kiadás éve: 2026

hattergyar.hu

Ez a mű szerzői jogi védelem alatt áll. Részleteinek bármilyen formában való sokszorosítása, terjesztése vagy nyilvánosan elérhetővé tétele a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

Tartalom

Bevezetés

Egy vidéki tanítófiú Egerben

**A két világháború közötti keresztény politika
árnyékában**

**A Kereszténydemokrata Néppárt megalapítása,
1944-1945**

**A legerősebb ellenzék: az 1947-es választás és a
parlamenti évek**

**Barankovics és Mindszenty: két
kereszténydemokrácia**

Feloszlatás és emigráció

**Rónay György és a Demokrata Néppárt szellemi
köre**

**Az örökség: kisajátítás és felejtés a
rendszerváltozás után**

Zárszó

Források és ajánlott irodalom

Bevezetés

Van egy különös pillanat a magyar politikai emlékezetben, amikor egy régen halott ember neve hirtelen ismét a szónoki emelvényre kerül. Néhány évvel ezelőtt egy parlamenti vita hevében, a titkosszolgálati múlt feltárásáról szóló eszmecserében, ismét felhangzott Barankovics István neve. A felszólaló a kereszténydemokrata hagyomány üldözött alakjait idézte meg: politikusokat, akiket külföldre kényszerítettek, akiket megfigyeltek, akiknek életét tönkretette a diktatúra. Barankovics sorsa valóban ilyen volt. Csakhogy minden ilyen felidézés nyomán ugyanaz a kérdés kísért: vajon mennyire jogos ma azokra hivatkozni, akiknek politikai öröksége évtizedeken át érintetlenül hevert a feledés fenekén, majd egyszerre csak felmerült, amikor éppen szükség volt rá?

Ez a könyv nem politikai vitairat. Nem azért született, hogy állást foglaljon a mai magyar közélet szereplőinek vitáiban, és nem is azért, hogy ítéletet mondjon arról, ki érdemli meg jogosan egy régi hagyomány örökségét. A célja szerényebb és egyben nagyravágóbb is: megmutatni, ki volt valójában az az ember, akinek neve ma is vitákat kavart, milyen politikai gondolkodást képviselt, milyen párt élén állt, és milyen kapcsolatokban, ellentétekben, szövetségekben formálódott a pályája. Mert Barankovics István élettörténete önmagában is megérdemli, hogy a

jelenkori hivatkozások zaján túl, a maga korának összefüggéseiben ismerjük meg.

Barankovics 1906-ban született Polgáron, tanítói családban, és 1974-ben halt meg New Yorkban, emigrációban. E két dátum közé sűrűsödik a huszadik századi magyar történelem egyik legfájdalmasabb fejezete: a két világháború közötti politikai katolicizmus válsága, a náci megszállás és a nyilas uralom rémtettei, majd a rövid demokratikus kísérlet és annak kommunista felszámolása. Barankovics mindegyik korszakban jelen volt, és mindegyikben másképp kellett helytállnia. Fiatal újságíróként indult, majd politikai szervezővé, pártvezetővé, később emigráns közéleti alakká vált. Pályája nem egyenes vonalú felemelkedés volt, hanem folytonos alkalmazkodás egy folyamatosan szűkülő mozgástérhez.

Középpontjában az a párt áll, amelyet ő maga formált a saját elképzelése szerint: a Demokrata Néppárt. Ez a párt tudatosan mondott le a "keresztény" jelzőről, amelyet elődje, a Kereszténydemokrata Néppárt még a nevében viselt. Nem véletlen döntés volt ez, hanem elhatárolódás egy olyan politikai hagyománytól, amely a két világháború közötti Magyarországon összefonódott a tekintélyelvűséggel, a kirekesztéssel, sok esetben az antiszemitizmussal is. Barankovics egy másik utat keresett: nyugat-európai mintájú, szociálisan érzékeny, demokratikus kereszténydemokráciát, amely nyitott a párbeszédre a

baloldallal is, ha ez a demokrácia megőrzését szolgálta. Ez az irányvonal állította szembe őt Mindszenty József hercegprímással, akinek tekintélyelvű, a régi rend logikáját követő felfogása homlokegyenest ellenkezett Barankovics reformszemléletével. E két férfi viszonyát a könyv egy külön fejezetben tárgyalja majd részletesen, mert e nélkül nem érthető meg, milyen politikai és lelki terhet hordozott Barankovics a saját táborán belül is.

A Demokrata Néppárt köré szerveződött egy egész értelmiségi kör is, amelynek tagjai között ott találjuk Rónay György költőt, író, irodalomtörténészt, aki 1947-ben Borsod megye listájáról jutott be a parlamentbe, és a párt lapjának, a Hazánknek rendszeres szerzője, valamint a párt Világnézeti Akadémiájának előadója volt. Az ő pályája – amely 1949 után teljesen elfordult a politikától, és visszatalált az irodalomhoz – önmagában is jól mutatja, milyen sorsok fonódtak össze Barankovics mozgalmában, és milyen árat fizettek azok, akik hittek egy demokratikus, kereszténydemokrata Magyarország lehetőségében.

A könyv végigköveti Barankovics pályáját a vidéki tanítófiú éveitől a párt megalapításán és az 1947-es választási sikeren át egészen az 1949-es önfeloszlatásig, majd az emigrációig és a haláláig. Az utolsó fejezetek azt is megvizsgálják, mi történt ezzel az örökséggel a kommunista diktatúra évtizedei alatt, és hogyan éledt újjá, majd vált ismét vita tárgyává a rendszerváltás után. Mert Barankovics

öröksége nem olyasmi, amit egyszerűen fel lehet idézni egy szónoklatban. Ki kell érdemelni – és ehhez előbb meg kell érteni, miből is állt valójában.

HÁTTÉRGYÁR

Egy vidéki tanítófiú Egerben

Polgár község a Hortobágy és a Tisza között fekszik, a magyar Alföld egyik csendes, mezőgazdasági jellegű településén, ahol a huszadik század első éveiben a mindennapok ritmusát még a földművelés, az egyházi ünnepek és az iskolai év rendje szabta meg. Itt született Barankovics István 1906. december 13-án, olyan családba, amelynek élete szorosan összefonódott a katolikus egyházközség működésével. Édesapja, az idősebb Barankovics István (1879–1939) a helyi elemi népiskolában tanított, édesanyja, Bartha Erzsébet (1879–1936) szintén tanítónő volt ugyanott. Két tanító gyermekeként nőtt fel tehát olyan otthonban, ahol a könyv, a tanulás és a vallásos nevelés nem különleges kiváltság volt, hanem a mindennapi élet természetes kerete.

Ez a családi háttér messze nem volt jelentéktelen a későbbi pályafutás szempontjából. A vidéki néptanítói lét a dualizmus kori és a két világháború közötti Magyarországon sajátos társadalmi helyzetet jelentett: nem tartozott a birtokos vagy a városi polgári réteghez, mégis a helyi közösség szellemi vezetői közé számított. A tanító egyszerre volt az egyházközség segítője, a hatóságok és a falu közötti közvetítő, és sokszor az egyetlen olyan alak a településen, aki rendszeresen olvasott újságot, könyvet. Barankovics István, aki felnőtt korában maga is újságíróként kezdte

pályáját, majd politikai szervezőként, pártvezetőként folytatta, egész életében megőrizte ezt a tanítói alapállást: a meggyőzés, a magyarázat, a nevelő szándékú érvelés eszközeivel dolgozott, nem a hatalmi harc nyers eszközeivel.

Gyermekkorra egybeesett a történelem egyik legviharosabb korszakával. Amikor 1906-ban megszületett, az Osztrák–Magyar Monarchia még a látszólagos stabilitás éveit élte, ám alig nyolc évvel később kitört az első világháború, amely felforgatta a Barankovics család és egész Magyarország életét. A háborút követő összeomlás, az őszirózsás forradalom, majd a Tanácsköztársaság rövid, de a vidéki katolikus közösségek számára megrázó időszaka, végül a trianoni békeszerződés által okozott terület- és népességvesztés mind olyan élmények voltak, amelyeket a fiatal Barankovics kamaszkorában, a legfogékonyabb életszakaszában szenvedett el, ha nem is közvetlen résztvevőként, de a korabeli vidéki Magyarország feszült légkörének átélőjeként. Ez a történelmi élmény – a régi rend összeomlása, az ország megcsonkítása, majd a Horthy-korszak konszolidációs kísérlete – egész nemzedékét meghatározta, és nem kis részben magyarázza, miért vált olyan sokuk számára vonzóvá egy olyan politikai gondolkodás, amely egyszerre ígért nemzeti önazonosságot és erkölcsi megújulást.

Középiskolai tanulmányait az egri ciszterci gimnáziumban végezte, ahol 1925-ben érettségizett. Az egri

ciszterci rend gimnáziuma a korszak egyik legigényesebb katolikus középiskolája volt, ahol a klasszikus műveltség – a latin és görög nyelv, az irodalom, a történelem – szoros egységben állt a vallásos neveléssel. Barankovics itt szerzett kiváló jártasságot a magyar és a klasszikus irodalomban, olyan műveltségi alapot, amely egész későbbi írói és szónoki stílusát meghatározta. Az egri évek alatt figyelt fel rá Szmrecsányi Lajos egri érsek, aki a tehetséges, szegény sorú fiatalembert felkarolta, és lehetővé tette számára továbbtanulását. Ez a főpapi pártfogás – amely a korabeli magyar katolikus egyházban nem volt szokatlan gyakorlat a tehetséges, de anyagi eszközök nélküli fiatalok támogatására – döntő fontosságú volt Barankovics pályakezdése szempontjából: enélkül aligha nyílt volna út számára az értelmiségi pálya felé.

Fontos itt megállni egy pillanatra, és számot vetni azzal, milyen szellemi közegben érlelődött Barankovics gondolkodása. A két világháború közötti magyar politikai katolicizmus korántsem volt egységes. Egyik ága a tekintélyelvű, a régi társadalmi rendet féltő, sokszor a fajvédő és antiszemita eszmékkel is érintkező irányzat volt – ennek jellegzetes képviselője volt a korszak egyik legnagyobb hatású egyházi szónoka, Prohászka Ottokár, akinek társadalombírálata és nemzeti-vallásos retorikája mély nyomot hagyott a korszak katolikus közvéleményén, jóllehet életműve később, épp az abban megjelenő antiszemita elemek miatt vált a történettudományos vita

tárgyává. Mellette és vele szemben azonban egy másik hagyomány is létezett: a pápai enciklikák, elsősorban XIII. Leó és később XI. Pius szociális tanítására épülő, a munkásság és a szegény parasztság helyzetének javítását célul kitűző keresztény szociális gondolkodás, amely nyugat-európai mintákat – a német és osztrák kereszténydemokrácia, a francia szociális katolicizmus példáit – tekintette irányadónak. Barankovics szellemi fejlődése ez utóbbi irányba mutatott, jóllehet fiatal újságíróként még nem alakíthatta ki teljes önállósággal saját politikai látásmódját.

Érettségi után Barankovics az újságírói pályát választotta, amely akkoriban a tehetséges, de vagyontalan fiatal értelmiségiek egyik legfontosabb érvényesülési csatornája volt. Írásai megjelentek Az Ország Útja, a Kis Újság, később a Magyar Nemzet és a Hazánk hasábjain – lapok, amelyek a korabeli katolikus és konzervatív-nemzeti sajtó különböző szegmenseit képviselték. Az újságírói munka nemcsak megélhetést biztosított számára, hanem olyan iskolát is jelentett, amelyben megtanulta a közéleti véleményformálás mesterségét: a tömör, meggyőző fogalmazást, a közönség figyelmének megragadását, az érvelés és a retorika összehangolását. Ez a tapasztalat később, amikor politikai szervezővé és pártvezetővé vált, felbecsülhetetlen értékűnek bizonyult – Barankovics egész politikai pályáján megmaradt az a képessége, hogy összetett társadalmi és teológiai kérdéseket közérthető, meggyőző

nyelven tudott megfogalmazni a szélesebb közönség számára.

Magánéletében is ezekben az években alakultak ki azok a kötelékek, amelyek egész hátralévő életét meghatározták. 1937-ben feleségül vette Stern Líviát (1907–1995). E házasság nem csupán magánéleti esemény volt, hanem – ha közvetve is – jelezte, hogy Barankovics gondolkodása mennyire távol állt attól a fajelméleti, kirekesztő logikától, amely a korabeli magyar politikai életben, különösen az 1930-as évek második felétől kezdve, egyre nagyobb teret nyert. Miközben a magyar országgyűlés az évtized végén és a következő évtized elején sorra fogadta el a zsidótörvényeket, Barankovics saját magánélete és későbbi politikai állásfoglalásai is azt mutatták, hogy ő a keresztény politikai gondolkodás egy alapvetően más, befogadóbb változatát képviselte.

Az 1930-as évek Magyarországa amúgy is egyre feszültebb politikai légkört teremtett. A gazdasági világválság társadalmi következményei, a szomszédos Németországban hatalomra kerülő nemzetiszocializmus vonzereje egyes hazai körökben, a Gömbös Gyula miniszterelnöksége által képviselt jobbra tolódás mind olyan fejlemények voltak, amelyekkel szemben a magyar politikai katolicizmus mérsékeltebb szárnyának állást kellett foglalnia. Barankovics ezekben az években még nem vezető politikus, hanem figyelő és formálódó újságíró-értelmiségi

volt, aki azonban egyre tudatosabban kereste a választ arra a kérdésre, amely egész későbbi pályáját meghatározta: hogyan lehet keresztény alapokon álló, ugyanakkor valóban demokratikus és szociálisan érzékeny politikát képviselni egy olyan országban, amelyben a "keresztény" jelző egyre inkább összefonódott a tekintélyelvűséggel és a kirekesztéssel?

A vidéki tanítói lét mellett érdemes külön szólni arról az iskolarendszerről is, amely a dualizmus kori és a Horthy-korszaki Magyarországon a néptanítók képzését szolgálta. A tanítóképzők jellemzően szigorú, egyházi felügyelet alatt álló intézmények voltak, amelyek nem csupán szakmai ismereteket, hanem erős erkölcsi és vallási elkötelezettséget is közvetítettek növendékeiknek. Barankovics szülei minden bizonnyal ilyen képzésben részesültek, és ezt az értékrendet adták tovább fiuknak is: a tudás tiszteletét, a közösségi szolgálat eszméjét, valamint azt a meggyőződést, hogy az értelmiségi létnek erkölcsi felelősséggel kell párosulnia. Ez az örökség később, amikor Barankovics politikai vezetővé vált, abban is megmutatkozott, hogy retorikájában szinte sohasem a pusztá hatalmi érdek, hanem mindig valamiféle erkölcsi-nevelő szándék dominált.

Eger városa, ahol Barankovics középiskolai tanulmányait végezte, a korszakban a magyar katolikus szellemi élet egyik jelentős központja volt. A ciszterci gimnázium mellett az egri

érseki szék, a hozzá kapcsolódó papnevelde és a város gazdag barokk építészeti öröksége mind olyan környezetet teremtett, amelyben a fiatal Barankovics nap mint nap találkozhatott a katolikus kultúra és hagyomány élő megnyilvánulásaival. Ez a városi közeg jelentősen különbözött szülőfaluja, Polgár egyszerűbb, mezőgazdasági jellegű világától, és minden bizonnyal tágította a fiatalember horizontját, megmutatva neki, hogy a katolikus hagyomány nem csupán a falusi vallásgyakorlás szűkebb keretei között létezik, hanem egy sokkal gazdagabb, intellektuálisan is igényes szellemi hagyomány részeként.

A trianoni békeszerződés, amelyet 1920 júniusában írtak alá, Magyarország területének és népességének mintegy kétharmadát az utódállamokhoz csatolta. Ez a veszteség nemcsak politikai és gazdasági értelemben rázta meg az országot, hanem mélyen érintette a katolikus egyházszervezetet is: számos egyházmegye, kolostor és iskola került az új határokon túlra, elszakítva anyaintézményétől. A magyar katolikus közvélemény jelentős része ezt a veszteséget olyan igazságtalanságként élte meg, amelynek orvoslását a nemzeti önérzet és a vallásos meggyőződés egyaránt megkövetelte – ez a hangulat táplálta a Horthy-korszak revíziós politikáját, és részben magyarázza azt is, miért találhatott termékeny talajra a nemzeti-vallásos retorika a korszak katolikus sajtójában és politikai mozgalmaiban. Barankovics, aki gyermekkorában élte át ezt a traumát, későbbi politikai

pályáján sohasem tagadta meg a nemzeti érzés jogosságát, ám igyekezett azt elválasztani a kirekesztő, más nemzetiségekkel vagy vallási csoportokkal szembeni ellenségeskedéstől.

Barankovics újságírói korszakát megelőzően érdemes megjegyezni, hogy a magyar vidéki sajtó a húszas-harmincas években rendkívül szerteágazó volt: szinte minden nagyobb megyeszékhelyen és több kisvárosban is megjelentek helyi lapok, amelyek a politikai tájékozódás mellett a gazdasági és kulturális élet híreit is közvetítették. Ez a sűrű sajtóhálózat kínált lehetőséget a fiatal, tehetséges tollú Barankovics számára, hogy fokozatosan országos ismertségre tegyen szert, előbb vidéki, majd budapesti lapoknál publikálva. Ez a fokozatos érvényesülés – amely nem hirtelen áttörésen, hanem évek szívós munkáján alapult – jellemző életpályamintázat volt a korabeli magyar értelmiség azon rétegében, amely nem rendelkezett családi vagyonnal vagy politikai összeköttetésekkel, csupán tehetséggel és kitartással.

Mindezek a hatások – a családi tanítói örökség, a trianoni trauma, az egri klasszikus műveltség, majd az újságírói pálya iskolája – együttesen formálták azt a szellemi alapállást, amellyel Barankovics később a politikai közéletbe lépett: a türelmes meggyőzés, a szilárd erkölcsi mérce és a nyugat felé forduló szellemi nyitottság együttesét.

A korabeli egri diákélet egyébként szigorú napirendet követett: hajnali szentmise, tanórák, tanulószoba, és csak kevés szabadidő jutott egyéb elfoglaltságra – ez a fegyelmezett életforma is hozzájárult ahhoz, hogy Barankovics egész későbbi pályáján megőrizze a szisztematikus, kitartó munkavégzés képességét.

Ez a kérdés vezeti át a következő fejezet tárgyalásához, amely azt mutatja be, hogyan élte meg Barankovics a két világháború közötti politikai katolicizmus válságát, és milyen szellemi utat járt be, mire eljutott addig a felismerésig, hogy a keresztény politika megújításához néha magával a "keresztény" jelzővel is szakítani kell. Az egri diák és a vidéki tanítófiú története tehát nem csupán életrajzi adalék, hanem annak a szellemi útnak a kiindulópontja, amely végül a Demokrata Néppárt megalapításához, és azon keresztül a magyar politikai történelem egyik legfontosabb, mégis évtizedekre elfeledett fejezetéhez vezetett.

A két világháború közötti keresztény politika árnyékában

Az előző fejezet végén felvetett kérdés – hogyan lehet keresztény alapokon álló, mégis valóban demokratikus politikát képviselni egy olyan országban, ahol a "keresztény" jelző egyre inkább összefonódott a tekintélyelvűséggel – nem pusztán elméleti probléma volt Barankovics István számára. Ez a kérdés a korabeli magyar politikai katolicizmus legmélyebb hasadását jelölte ki, és megértése nélkül nem érthető meg, miért vált Barankovics pályája később annyira ellentmondásossá saját táborán belül is.

A két világháború közötti Magyarországon a politikai katolicizmus nem egységes mozgalomként, hanem több, egymással is versengő irányzat formájában létezett. A századforduló és az első világháború közötti időszakban formálódott az a hagyomány, amelynek egyik legnagyobb hatású alakja Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök volt. Prohászka társadalombírálatát – a liberális kapitalizmus kritikája, a munkásság sorsáért érzett aggodalom, a nemzeti önazonosság vallásos alapú megerősítésének igénye – mélyen hatott a korszak katolikus közvéleményére, és sok tekintetben valóban modernizáló szándékkal lépett fel a hagyományos egyházi konzervativizmussal szemben. Ugyanakkor Prohászka életművében – amint azt a

történettudomány azóta alaposan feltárta és vita tárgyává tette – jelen voltak olyan antiszemita elemek is, amelyek a fajvédő gondolkodás felé nyitottak utat, és amelyek később, a Trianon utáni évtizedekben, egyes követői körében még hangsúlyosabbá váltak. Bangha Béla jezsuita szerzetes, a katolikus sajtómozgalom egyik legbefolyásosabb szervezője szintén ehhez a hagyományhoz kapcsolódott: harcos, sokszor kirekesztő retorikával lépett fel a liberalizmus és a szociáldemokrácia ellen, és jelentős szerepet játszott abban, hogy a katolikus közvélemény egy része a Horthy-rendszer tekintélyelvű berendezkedésének támogatója lett.

Ezzel a hagyománnyal szemben – bár nem mindig éles konfrontációban, inkább lassú elkülönülésben – létezett egy másik irányzat is, amely a pápai szociális enciklikák tanítására épített. XIII. Leó pápa 1891-es Rerum novarum kezdetű körlevele, majd XI. Pius pápa 1931-es Quadragesimo anno kezdetű enciklikája olyan társadalmi tanítást fogalmazott meg, amely elutasította mind a liberális kapitalizmus szélsőségeit, mind a szocialista osztályharc elméletét, és egy harmadik utat: a szociális igazságosságon, a munkásság méltóságán és a szolidaritáson alapuló társadalmi rendet hirdetett. Ez a tanítás Nyugat-Európában – Németországban, Ausztriában, majd a háború után különösen Olaszországban és Franciaországban – valódi politikai mozgalmakat, kereszténydemokrata pártokat hozott létre, amelyek a demokratikus parlamentarizmus keretei között képviselték a szociális katolicizmus elveit.

Magyarországon ez a nyugat-európai értelemben vett kereszténydemokrácia jóval nehezebben tudott gyökeret verni. Ennek több oka is volt. Egyrészt a Horthy-rendszer politikai berendezkedése – amely a tekintélyelvűséget, a korlátozott választójogot és a konzervatív elit uralmát részesítette előnyben – nem kedvezett egy valóban tömegbázisú, demokratikus keresztény pártnak. Másrészt a katolikus egyház magyarországi vezetése is inkább a fennálló renddel való együttműködést, mintsem annak megreformálását tartotta célravezetőnek. Harmadrészt, és ez talán a legfájdalmasabb pont, a magyar politikai katolicizmus jelentős része az 1930-as évek végére, a nemzetiszocialista Németország növekvő regionális befolyása és a hazai szélsőjobbboldali mozgalmak – elsősorban a nyilaskeresztes mozgalom – erősödése idején képtelennek bizonyult következetesen elhatárolódni a fajelméleti gondolkodástól. Az 1938-as és 1939-es, majd az 1941-es zsidótörvények elfogadásakor a katolikus egyházi vezetés és a hozzá kötődő politikai csoportok álláspontja megosztott volt: voltak, akik nyíltan tiltakoztak, mások hallgattak, és akadtak, akik kifejezetten támogatták a kirekesztő intézkedéseket.

Barankovics István fiatal újságíróként és később szerkesztőként ebben a feszült, sokrétű szellemi közegben formálódott. Írásaiban – amelyek a Magyar Nemzet és más lapok hasábjain jelentek meg – egyre világosabban körvonalazódott az a meggyőződése, hogy a magyar politikai

katolicizmusnak radikálisan más utat kell választania, mint amelyet Prohászka és Bangha hagyománya, valamint az azt továbbvivő, egyre inkább jobbra tolódó egyházi-politikai körök képviseltek. Barankovics számára a kereszténység társadalmi tanítása nem a nemzeti kirekesztés vagy a tekintélyelvű rend igazolása volt, hanem éppen ellenkezőleg: a társadalmi igazságosság, a szegények és kiszolgáltatottak védelmének, valamint a demokratikus részvételnek a forrása.

Ez a meggyőződés élesen szembeállította őt azzal a politikai irányzattal, amelynek legtekintélyesebb egyházi képviselője a korszak végén Mindszenty József, akkor még veszprémi püspök, majd 1945-től esztergomi érsek és hercegprímás volt. Mindszenty világképe – amelyet a következő fejezetek részletesebben is tárgyalnak – szorosan kötődött a két világháború közötti társadalmi berendezkedéshez: a tekintélyelvű állam, a hagyományos társadalmi hierarchia, valamint a katolikus egyház közéleti befolyásának féltő védelme jellemezte gondolkodását. Amikor Barankovics a háború után saját pártot alapított, ez az alapvető szemléletbeli különbség vezetett oda, hogy kapcsolata Mindszentyvel a kezdetektől feszült volt.

Fontos hangsúlyozni, hogy Barankovics politikai gondolkodásának formálódásában nem csupán a hazai viszonyokra adott reakció játszott szerepet, hanem a nyugat-európai kereszténydemokrácia példája is. Az 1930-as

és 1940-es években olyan mozgalmak és gondolkodók hatottak rá, mint a francia perszonalista filozófia képviselői, akik az emberi méltóságot állították a társadalmi rend középpontjába, valamint azok a német és osztrák kereszténydemokrata politikusok, akik a náci uralom alatt üldöztetést szenvedtek, majd a háború után saját országukban demokratikus pártokat építettek fel. Barankovics ezekben az évtizedekben szerezte meg azt a szellemi tájékozódást, amely később, a háború befejezése utáni rövid demokratikus időszakban lehetővé tette számára, hogy gyors és határozott politikai szervezőmunkába kezdjen.

A második világháború éveit, majd Magyarország német megszállása 1944 márciusában, és az azt követő nyilas hatalomátvétel október közepén drámaian felgyorsították az események menetét. A nyilas uralom hónapjai alatt zajló zsidóüldözés, a fővárosi gettó felállítása, a halálmenetek és a tömeggyilkosságok mélységesen megrázták a magyar társadalom minden olyan rétegét, amely nem azonosult a szélsőjobb oldali ideológiával. Barankovics számára ezek a hónapok végérvényesen megerősítették azt a meggyőződést, hogy a háború utáni Magyarországon egy olyan politikai erőre van szükség, amely egyértelműen és visszavonhatatlanul szakít a fajelméleti gondolkodással, és amely a kereszténység társadalmi tanítását a demokrácia, nem pedig a tekintélyelvűség szolgálatába állítja.

A magyar politikai katolicizmus e korai, dualizmus kori előzményei közé tartozott a Katolikus Néppárt is, amely még 1895-ben alakult, jórészt az egyházpolitikai törvények – így a polgári házasság és az izraelita vallás recepciója – elleni tiltakozásként. Ez a párt, amely a katolikus autonómia és az egyházi érdekek védelmét tűzte zászlajára, még nem képviselt szociális reformprogramot; inkább defenzív, a fennálló állapot (status quo) védelmére berendezkedő szervezet volt. Ennek a hagyománynak a folytatása és egyben meghaladása volt az, amit a két világháború közötti korszakban egyfelől Prohászka Ottokár szociális érzékenységű, ám nemzeti-vallásos retorikája, másfelől a nyugat-európai keresztény szociális gondolkodás egyre erőteljesebb hatása jelentett.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a nyugat-európai kereszténydemokrácia, amelyre Barankovics később hivatkozott, saját magát is hosszú, fájdalmas tanulási folyamat során alakította ki. Ausztriában a Karl Lueger nevével fémjelzett keresztényszocialista mozgalom a századfordulón még maga is erősen antiszemita felhangokkal operált, és csak a két világháború közötti, majd különösen a második világháború utáni időszakban alakult át egy inkluzívabb, a zsidó-keresztény együttélést és a demokratikus jogállamiságot hangsúlyozó politikai irányzattá. Franciaországban a perszonalista filozófia, amelynek legismertebb képviselője Jacques Maritain volt, szintén jelentős szerepet játszott abban, hogy a katolikus

társadalmi gondolkodás megszabaduljon a tekintélyelvű és nacionalista terhektől, és az emberi méltóság, valamint a politikai pluralizmus tiszteletén alapuló új szintézist alakítson ki. Barankovics, aki figyelemmel kísérte ezeket a nyugat-európai fejleményeket, tehát nem egy előre elkészített modellt vett át, hanem egy folyamatosan alakuló, önmagát is korrigáló szellemi hagyományhoz kapcsolódott, amelynek magyarországi adaptációja saját magának is komoly szellemi teljesítményt jelentett.

A *numerus clausus* törvény, amelyet a magyar országgyűlés 1920-ban fogadott el, az egyetemi felvételi keretszámokat nemzetiségi és felekezeti arányok szerint korlátozta, ami a gyakorlatban elsősorban a zsidó származású jelentkezők számára jelentett súlyos hátrányt. Ez a törvény volt Európa egyik első, kifejezetten fajelméleti alapon álló jogszabálya a húszas években, és sok tekintetben előrevetítette azt az utat, amely később, a harmincas évek végén a nyíltan diszkriminatív zsidótörvényekhez vezetett. A magyar politikai katolicizmus megosztottsága éppen ebben a kérdésben mutatkozott meg a legélesebben: míg egyes körök támogatták vagy hallgatólagosan elfogadták ezt az irányt, mások – közéjük tartozott később Barankovics is – egyre határozottabban léptek fel az ilyen jellegű kirekesztő törvényalkotással szemben, teológiai és erkölcsi érvekkel támasztva alá álláspontjukat.

A francia szociális katolicizmus hatása nem csupán elméleti síkon érvényesült Magyarországon, hanem konkrét szervezeti mintákon keresztül is: a katolikus munkásegyletek, a legényegyletek és a különféle szociális gondoskodó intézmények mind olyan nyugat-európai előképeket követtek, amelyek a munkásság szociális védelmét és a közösségi szolidaritást kívánták erősíteni az osztályharc forradalmi logikájával szemben. Barankovics, aki fiatal újságíróként sokat foglalkozott szociális kérdésekkel, ezen intézmények működését is figyelemmel kísérte, és később, amikor a Demokrata Néppárt programját megfogalmazta, tudatosan épített ezekre a hazai tapasztalatokra is, nem csupán az elvont nyugat-európai elméletekre.

Ez a szellemi örökség egyszerre jelentett folytonosságot és szakítást: folytonosságot a katolikus társadalmi tanítás alapelveivel, szakítást viszont azzal a hazai politikai gyakorlattal, amely e tanítást olykor tekintélyelvű vagy kirekesztő célok szolgálatába állította.

A két világháború közötti magyar katolikus sajtó egyébként rendkívül szerteágazó volt, számos folyóirattal és napilappal, amelyek mind a katolikus közvélemény más-más rétegét szólították meg, a szigorúan egyházi jellegű kiadványoktól a szélesebb közönségnek szánt, világibb hangvételű lapokig.

Ez a felismerés vezetett el 1944 novemberéhez, amikor – még a főváros ostroma és a nyilas uralom borzalmi közepette – megalakult a Kereszténydemokrata Néppárt, amelynek vezetőségi tagjai közé Barankovicsot is beválasztották. A párt megalapítása, majd az azt követő, viszonylag gyors átalakulása Demokrata Néppárttá – amely folyamat során a "keresztény" jelző is elmaradt a névből – nem esetleges döntés volt, hanem annak a szellemi útnak a szükségszerű következménye, amelyet Barankovics az előző évtizedekben bejárt. A következő fejezet ezt az alapítási folyamatot, valamint az azt kísérő politikai és szervezeti küzdelmeket mutatja be részletesen: azt, hogyan született meg 1945-ben a Demokrata Néppárt, milyen szakítást jelentett ez Pálffy József irányvonalával szemben, és milyen program alapján kezdte meg működését az a párt, amely a háború utáni rövid demokratikus kísérlet egyik legjelentősebb szereplőjévé vált.

A Kereszténydemokrata Néppárt megalapítása, 1944-1945

Budapest 1944 végén és 1945 elején olyan pusztítást élt át, amelyet a város addigi történetében nem ismert. A szovjet és a német haderő közötti harcok, a főváros ostroma, az éhezés, a bombázások és a nyilas terror egyszerre sújtották a lakosságot. Ebben a szélsőséges helyzetben, amikor a mindennapi túlélés is bizonytalan volt, 1944 novemberében néhány katolikus politikus és értelmiségi mégis nekilátott egy új párt megszervezésének. Ez volt a Kereszténydemokrata Néppárt, amelynek alapító vezetőségi tagjai közé Barankovics Istvánt is beválasztották.

Az alapítás időzítése önmagában is figyelemre méltó. A háború még javában tartott, a főváros egy része még mindig ostromgyűrűben volt, a végkimenetel bizonytalan volt. Mégis, éppen ebben a helyzetben mutatkozott meg, milyen mélyen érlelődött már az a felismerés, amelyet az előző fejezet tárgyalt: a magyar politikai katolicizmusnak radikálisan új utat kell találnia, amely egyértelműen szakít a két világháború közötti tekintélyelvű hagyománnyal. Az alapítók – köztük olyan politikusok, akik a Horthy-korszakban is tevékenykedtek a katolikus közéletben, de akik felismerték, hogy a régi keretek immár tarthatatlanok – egy olyan pártot akartak létrehozni, amely a

nyugat-európai kereszténydemokrácia mintájára szerveződik, és amely képes megszólítani a katolikus vallású, ám demokratikus berendezkedésre vágyó tömegeket.

Budapest felszabadulása, amely 1945 február elejére fejeződött be a főváros teljes területén, új helyzetet teremtett. A párt legális megszervezésének feladatát ekkor kezdték el komolyan végezni, és 1945. február 27-én, egy vezetőségi ülésen Barankovics Istvánt választották meg a párt főtitkárává. Ez a tisztség – amelyet 1945. május 8-tól egészen 1949. március 10-ig töltött be – gyakorlatilag Barankovics kezébe adta a párt napi működésének, szervezésének és politikai irányvonalának alakítását. Bár formálisan nem ő volt a párt legmagasabb rangú vezetője a kezdeti időszakban, a főtitkári poszt valójában a párt tényleges irányítását jelentette, hasonlóan ahhoz, ahogyan a korabeli magyar pártrendszer más szervezeteiben is a főtitkári funkció hordozta a valódi döntéshozói szerepet.

Ám a párt élén ekkor még Pálffy József állt, akinek politikai irányvonala jelentősen eltért attól, amit Barankovics elképzelt. Pálffy inkább a hagyományos, konzervatívabb katolikus politikai felfogást képviselte, amely szorosabban kötődött a két világháború közötti egyházi-politikai hagyományhoz, és amely óvatosabban viszonyult a szociális reformokhoz, valamint a baloldali pártokkal való együttműködés lehetőségéhez. Barankovics

ezzel szemben azt vallotta, hogy a párt csak akkor lehet valóban életképes és hiteles, ha egyértelműen a nyugat-európai kereszténydemokrácia mintáját követi: elfogadja a demokratikus parlamentarizmus játékszabályait, nyitott a szociális reformokra, és nem zárkózik el eleve a más pártokkal való együttműködéstől, ha az a demokrácia és a szociális igazságosság érdekeit szolgálja.

Ez az irányvonalbeli ellentét 1945 nyarára odáig fajult, hogy Barankovics és hívei elhatározták: önállóan, Pálffy vezetésétől függetlenül szervezik újjá a pártot. Ehhez azonban hatósági jóváhagyásra volt szükség, mivel a háború utáni Magyarországon a Szövetséges Ellenőrző Bizottság – amely a fegyverszüneti egyezmény értelmében felügyelte az ország politikai életét, és amelyben a szovjet katonai vezetés játszotta a meghatározó szerepet – engedélyezte vagy tiltotta meg az egyes pártok működését. Barankovics ezért 1945 nyarán beadványt nyújtott be a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, immár Demokrata Néppárt néven kérve a szervezet elismerését. Az engedélyt megkapta, és ezzel a régi Kereszténydemokrata Néppártból kivált, önálló szervezatként megszülethetett a Demokrata Néppárt.

A névváltoztatás – a "keresztény" jelző elhagyása – korántsem volt jelentés nélküli gesztus. Ahogyan azt az előző fejezetek is előkészítették, ez a döntés tudatos elhatárolódást jelentett attól a politikai-egyházi hagyománytól, amely a "keresztény" jelzőt a két világháború

közötti Magyarországon egyre inkább összekapcsolta a tekintélyelvűséggel, a numerus clausus típusú kirekesztő intézkedésekkel, sőt egyes esetekben a fajvédő gondolkodással is. Barankovics és köre úgy vélte, hogy egy valóban demokratikus, szociálisan érzékeny politikai mozgalomnak nem szabad terhelnie magát ezzel az örökséggel, még akkor sem, ha a párt programja továbbra is mélyen a katolikus társadalmi tanításban gyökerezett. Ez a döntés egyszerre volt politikai számítás – hiszen a párt így szélesebb, nem kizárólag a hagyományos katolikus szavazóbázisra kívánt támaszkodni – és erkölcsi állásfoglalás, amely elhatárolódást jelentett a közelmúlt terhes hagyatékától.

1945. szeptember 25-én Barankovics nyilvánosságra hozta a Demokrata Néppárt programját. Ez a dokumentum egy modern, nyugat-európai értelemben vett kereszténydemokrata párt körvonalait rajzolta meg, amely a pápai szociális enciklikákra – elsősorban XIII. Leó Rerum novarum és XI. Pius Quadragesimo anno kezdetű körlevelére – építette társadalompolitikai elképzeléseit. A program a földreform folytatását, a munkásság szociális védelmét, a magántulajdon és a szociális igazságosság összeegyeztetését, valamint a demokratikus parlamentarizmus és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartását hirdette. Ezzel a Demokrata Néppárt egyértelműen abba a nyugat-európai politikai hagyományba illeszkedett, amelynek akkoriban formálódó legjelentősebb képviselői

közé tartozott az olasz Democrazia Cristiana és a német Christlich Demokratische Union, jóllehet ezek a pártok a magyar politikai helyzettől merőben eltérő körülmények között, a nyugati szövetséges hatalmak védőernyője alatt szerveződhetek.

A magyar helyzet ugyanis alapvetően más volt. Az 1945-ös Magyarországon a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet befolyása egyre erőteljesebben érvényesült, és bár a rövid ideig tartó koalíciós időszakban több párt is legálisan működhetett – a Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt és a kommunista Magyar Kommunista Párt mellett most már a Demokrata Néppárt is –, ez a pluralizmus törékeny és időleges volt. A kommunista párt, amely a szovjet megszállási övezet politikai támogatását élvezte, kezdettől fogva gyanakvással, majd egyre nyíltabb ellenségeséggel figyelte a Demokrata Néppárt szervezőmunkáját, felismerve, hogy Barankovics pártja komoly vetélytársat jelenthet a katolikus vallású, vidéki és kisvárosi választói rétegek megszólításában.

Barankovics ezzel a veszéllyel tisztában volt, mégis vállalta a párt megszervezését és nyilvános fellépését. Ez a bátorság – amelyet a következő fejezetek is hangsúlyoznak majd, amikor a párt 1947-es választási sikerét és az azt követő egyre nehezebb parlamenti éveket tárgyalják – abból a meggyőződésből fakadt, hogy a háború utáni Magyarországon még lehetőség nyílik egy valódi

demokratikus berendezkedés kiépítésére, és hogy ebben a folyamatban a kereszténydemokrata gondolkodásnak is helye van. Barankovics nem volt naiv: tisztában volt azzal, milyen kockázatokkal jár a kommunista párttal szembeni politikai szervezkedés. Ám úgy vélte, hogy a hallgatás, a visszahúzódás nagyobb kárt okozna, mint a nyílt politikai fellépés – még akkor is, ha ez utóbbi végül kudarcba fullad.

A Demokrata Néppárt 1945 őszén tehát megkezdte önálló politikai működését, azzal a programmal és azzal a szervezeti kerettel, amelyet Barankovics és szűkebb köre alakított ki. A párt gyors ütemben épített ki helyi szervezeteket, elsősorban a vidéki, katolikus vallású térségekben, ahol a hagyományos egyházi struktúrák – a plébániák, a katolikus egyesületek, az iskolák köré szerveződő közösségek – természetes bázist jelentettek a szervezőmunkához. Ez a szervezeti erő, amely alig két évvel később, az 1947-es választáson meglepően erős eredményt hozott, azt mutatta, hogy Barankovics helyesen mérte fel a magyar társadalom egy jelentős részének politikai igényét: a katolikus vallású, ám a Horthy-korszak tekintélyelvűségétől és a nyilas uralom borzalmaitól egyaránt elforduló választók valóban kerestek egy olyan pártot, amely vallásos meggyőződésüket demokratikus, szociálisan érzékeny politikai programmal tudta összekapcsolni.

Érdemes külön is szólni a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szerepéről, amely a fegyverszüneti egyezmény

alapján 1945 és 1947 között gyakorlatilag felügyelte a magyar belpolitikát. Formálisan a bizottságban a szovjet, a brit és az amerikai fél is helyet kapott, ám a gyakorlatban – mivel Magyarország a szovjet katonai megszállási övezetbe tartozott – a szovjet küldöttség, élén Vorosilov marsallal, gyakorolta a tényleges irányítást. Ez a helyzet azt jelentette, hogy minden új politikai szervezet indulásához, minden párt legális működéséhez valójában szovjet jóváhagyásra volt szükség, még akkor is, ha ezt formálisan a háromhatalmi bizottság testesítette meg. Barankovics tehát, amikor 1945 nyarán a Demokrata Néppárt elismertetéséért folyamodott, valójában a szovjet katonai vezetés hallgatólagos vagy kifejezett beleegyezését kellett elnyernie – ez a tény önmagában is jelzi, milyen korlátozott mozgástérben kellett politizálnia már a kezdetektől fogva.

A párt szervezeti kiépülése az 1945 és 1947 közötti két évben rendkívül gyors ütemben zajlott. A Demokrata Néppárt vidéki szervezetei elsősorban azokon a területeken erősödtek meg, ahol a katolikus egyházi struktúra – plébániák, katolikus iskolák, egyesületek – hagyományosan erős volt: az ország keleti és északkeleti megyéiben, valamint a Dunántúl egyes régióiban. A pártlap, a Hazánk, valamint a korábbi években Barankovics által is szerkesztett lapok hálózata jelentős szerepet játszott abban, hogy a párt üzenete eljusson a vidéki választókhoz, még akkor is, ha a papírhiány és a nyomdai kapacitások korlátozottsága miatt a sajtótermékek terjesztése komoly nehézségekbe ütközött

ebben az időszakban.

A Demokrata Néppárt szervezeti felépítése híven tükrözte azt a kettősséget, amelyet programja is megfogalmazott: központi vezetősége Budapesten működött, ám a párt valódi ereje a vidéki szervezetekben rejlett, amelyeket jellemzően helyi papok, tanítók és katolikus egyesületi vezetők irányítottak. Ez a decentralizált, ám mégis egységes ideológiai vezérfonalat követő szervezeti modell lehetővé tette, hogy a párt viszonylag rövid idő alatt, két évnél is rövidebb szervezőmunka eredményeként komoly választási sikert érjen el. Ugyanakkor ez a decentralizáltság sebezhetővé is tette a pártot: a kommunista hatalom könnyebben tudta megfélemlíteni vagy felszámolni az egyes helyi szervezeteket, mintha azok egy szorosan központosított apparátus részei lettek volna.

A háború utáni koalíciós korszak pártrendszerében összességében rendkívül instabil volt: a pártok folyamatosan újjászerveződtek, szakadtak, egyesültek, ami jól tükrözte azt a bizonytalan átmeneti állapotot, amelyben a magyar társadalom 1945 után találta magát. Ebben a zűrzavaros környezetben Barankovics szervezőkészsége és politikai határozottsága különösen figyelemre méltó volt: míg sok kortárs politikai szereplő tétovázott vagy megosztott maradt, ő viszonylag gyorsan és egyértelműen alakította ki saját pártjának identitását és programját, ami jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Demokrata Néppárt

hamar felismerhető, önálló politikai márkává váljon a választók szemében.

Ez a szervezeti és politikai előkészítő munka teremtette meg végül azt az alapot, amelyre 1947-ben a párt választási sikere épülhetett.

A korabeli sajtóbeszámolók szerint a párt alakuló üléseit gyakran templomi termekben vagy plébániai közösségi helyiségekben tartották, ami jól mutatja, mennyire szorosan összefonódott a párt szervezeti élete az egyházközségi kerettel.

A következő fejezet ezt a folyamatot követi tovább: bemutatja, hogyan vált a Demokrata Néppárt az 1947-es választáson a magyar országgyűlés legerősebb ellenzéki erejévé, kik alkották a párt parlamenti frakcióját – köztük Rónay György költő és irodalomtörténész –, és milyen politikai mozgástérrel rendelkezett ez a frakció abban az egyre szűkülő demokratikus keretben, amelyet a kommunista párt fokozatos hatalomátvétele egyre inkább beszűkített.

A legerősebb ellenzék: az 1947-es választás és a parlamenti évek

Az 1947. augusztus 31-én megtartott országgyűlési választás a háború utáni magyar demokratikus kísérlet egyik utolsó, ám egyszersmind legtanulságosabb fejezete volt. Ezt a választást már jelentős mértékben befolyásolta a kommunista párt egyre erősödő befolyása: a választási eljárás szabályai, a kékcédulás visszaélésekként ismertté vált szavazatszámlálási csalások, valamint a politikai megfélemlítés különböző formái mind azt szolgálták, hogy a Magyar Kommunista Párt és szövetségesei minél nagyobb fölényre tegyenek szert. Ilyen körülmények között is figyelemre méltó eredményt ért el a Demokrata Néppárt: a választáson a párt lett a magyar országgyűlés legerősebb ellenzéki ereje, jelentős számú mandátumot szerezve, elsősorban a vidéki, katolikus vallású választókörzetekben.

Ez az eredmény két dolgot is bizonyított egyszerre. Egyrészt azt, hogy Barankovics helyesen mérte fel a magyar társadalom jelentős részének politikai igényét: a katolikus vallású választók, akik nem kívántak sem a kommunista, sem a szélsőjobboldali irányzatokkal azonosulni, valódi alternatívát találtak a Demokrata Néppártban. Másrészt azt is megmutatta, milyen mély szakadék tátong a választói akarat és a tényleges hatalmi viszonyok között: hiába

szerzett a párt jelentős támogatottságot, ez semmiféle valódi kormányzati befolyást nem biztosított számára, hiszen a kommunista párt ekkorra már minden lényeges hatalmi pozíciót – a belügyminisztériumot, a rendőrséget, a titkosszolgálatot – a kezében tartott.

A Demokrata Néppárt parlamenti frakciója színes és sokrétű társaságból állt: jogászok, papok, tanárok, újságírók és írók egyaránt helyet kaptak a párt képviselői között. Közülük az utókor számára talán legismertebb alak Rónay György volt, aki a Borsod megyei listáról jutott be az országgyűlésbe. Rónay ekkor már ismert költő, író és irodalomkritikus volt, aki a párt Világnézeti Akadémiájának előadójaként és a párt lapjának, a Hazánknek rendszeres szerzőjeként is tevékenykedett. Az ő jelenléte a párt frakciójában jól mutatja, hogy a Demokrata Néppárt nem csupán politikai szervezet volt, hanem egyfajta szellemi-kulturális mozgalom is, amely a korabeli katolikus értelmiség jelentős részét megszólította. A Világnézeti Akadémia, amelynek Rónay is előadója volt, a párt egyik olyan intézménye volt, amely a politikai szervezőmunka mellett a párt köré szerveződő értelmiségi kör számára is fórumot biztosított: itt zajlottak azok az előadások és viták, amelyek a kereszténydemokrata gondolkodás elméleti alapjait, a szociális tanítás gyakorlati alkalmazását, valamint a kortárs politikai és kulturális kérdéseket tárgyalták.

Ez az összefonódás – az irodalmi és a politikai szerepvállalás egysége – korántsem volt egyedülálló a korabeli magyar közéletben, de a Demokrata Néppárt esetében különösen hangsúlyos volt. A párt vezetése tudatosan törekedett arra, hogy ne csupán politikai szervezetként, hanem szélesebb kulturális-szellemi mozgalomként is megjelenjen, amely képes megszólítani a katolikus értelmiség különböző rétegeit: nem csak a hagyományos, egyházhoz közel álló köröket, hanem a modernebb, nyugat-európai szellemi áramlatokra fogékony írókat, gondolkodókat is. Rónay György pályája – aki egyszerre volt elismert irodalmár és aktív politikus – jól példázza ezt a törekvést, és a következő fejezetben, amely önálló figyelmet szentel neki és a párt szellemi körének, még részletesebben is szó esik majd róla.

A frakció belső tagoltsága már a párt első közös rendezvényén, az 1947. szeptember 12. és 14. között megtartott hévízi képviselői értekezleten megmutatkozott. Ezen az összejövetelen ismerkedett meg egymással a párt túlnyomó többsége, és itt rajzolódtak ki azok a hangsúlybeli különbségek, amelyek később a párt egész működését végigkísérték. Barankovics és a hozzá közel álló képviselők – közöttük Mihelics Vid, Rónay György és Farkas György – a mérséklet és az óvatosság politikáját képviselték: úgy vélték, a párt csak akkor őrizheti meg mozgásterét, ha kerüli a felesleges provokációt. Velük szemben egy határozottabb fellépést sürgető csoport állt, amelynek egyik

legmarkánsabb hangja a Brassóban született, majd Pécsen bíróként dolgozó Matheovits Ferenc volt. Álláspontja szerint a képviselőknek nem a párt, hanem a magyar nép érdekeit kell képviselniük az országgyűlésben, és a megalkuvás politikája – amelyet szerinte éppen a Független Kisgazdapárt bukása igazolt – hosszú távon a párt erkölcsi hitelét ásná alá. Hévízen a képviselők többsége végül Matheovits határozottabb vonalát támogatta, ami jelezte, hogy a párton belüli egyetértés sokkal törékenyebb volt, mint amilyennek kívülről tűnt.

E belső tagoltság nem jelentett mereven elkülönülő pártalakulatokat: a képviselők jelentős része – köztük tartozott Belső Gyula, Kovács K. Zoltán, Pörneczy József vagy Mézes Miklós is – inkább a két véglet között, esetről esetre mérlegelve foglalt állást, aszerint, hogy a határozott fellépés vagy az óvatosabb taktikázás szolgálja-e jobban a párt és a katolikus közösség érdekét. Ez a belső sokszínűség önmagában nem volt szokatlan jelenség egy demokratikus párt életében, ám a Demokrata Néppárt esetében különösen éles feszültségeket szült, hiszen a tét nem egyszerű hangsúlyeltérés volt, hanem az, hogyan lehet egyáltalán fennmaradni egy olyan hatalmi térben, amelyben a kommunista párt fokozatosan számolta fel az ellenzéki mozgástér utolsó tartalékait is.

A parlamenti munka azonban a Demokrata Néppárt számára egyre nehezebb feltételek között zajlott. A

kommunista párt 1947 és 1949 között fokozatosan számolta fel a fennmaradó politikai pluralizmus utolsó elemeit is: a koalíciós partnereket egyenként szorította ki a hatalomból, gyakran koholt vádak, koncepciós perek és megfélemlítés eszközeivel. A Demokrata Néppárt parlamenti képviselői ilyen körülmények között kényszerültek ellátni ellenzéki szerepüket: tisztában voltak azzal, hogy a kommunista párt ellenségként tekint rájuk, és hogy politikai tevékenységük személyes kockázattal jár, mégis vállalták a nyilvános megszólalást, a kritikai észrevételeket, a parlamenti vitákban való részvételt.

Ez a helyzet emlékeztet – bár korántsem azonos vele – a nyugat-európai kereszténydemokrata pártok helyzetére is, amelyek szintén szembesültek a kommunista mozgalmak kihívásával, ám ott a nyugati demokráciák intézményi keretei és a szövetséges hatalmak jelenléte biztosította a politikai versengés viszonylagos szabadságát. Magyarországon ez a keret hiányzott: a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban a szovjet befolyás volt meghatározó, és a nyugati hatalmak – Nagy-Britannia és az Egyesült Államok – gyakorlatilag tehetetlenül nézték végig, ahogyan a kommunista párt fokozatosan felszámolta a magyar demokrácia intézményeit. Barankovics és pártja tehát olyan politikai térben kényszerült működni, amelyben a formális demokratikus keretek – a választások, a parlamenti működés, a sajtószabadság látszata – egyre inkább kiüresedtek, miközben a tényleges hatalmi viszonyok

egyoldalúan a kommunista párt javára tolódtak el.

A párt parlamenti tevékenysége ebben az időszakban elsősorban a szociálpolitikai kérdésekre, a földreform végrehajtásának ellenőrzésére, valamint az egyre erőteljesebb állami beavatkozás elleni tiltakozásra összpontosult. Barankovics és képviselőtársai igyekeztek megőrizni azt a kettős identitást, amelyet a párt programja már 1945-ben megfogalmazott: egyszerre képviselni a katolikus társadalmi tanítás szociális érzékenységét és a demokratikus jogállamiság védelmét. Ez a kettős küldetés egyre nehezebbé vált, ahogy a kommunista párt szisztematikusan igyekezett lejáratni és megosztani a Demokrata Néppártot, részben belső feszültségek szítása, részben a sajtóban folytatott lejárató kampányok révén.

Külön figyelmet érdemel, hogy a Demokrata Néppárt e nehéz körülmények között sem adta fel azt az alapelvét, amelyet Barankovics már a párt megalapításakor megfogalmazott: a *modus vivendi* keresését, vagyis a párbeszéd fenntartását más politikai erőkkel, még akkor is, ha azok baloldali irányultságúak voltak. Ez az álláspont – amelyet a következő fejezet Mindszenty József viszonylatában részletesebben is tárgyal – jelentős vitákat váltott ki a katolikus egyházon belül is, hiszen sokan úgy vélték, hogy a kommunista hatalommal szemben csak a teljes elutasítás, a kompromisszummentes szembenállás lehet erkölcsileg elfogadható válasz. Barankovics ezzel

szemben azt vallotta, hogy a teljes elzárkózás gyakorlatilag lehetetlenné tenné a párt és a katolikus közösség érdekeinek bármilyen érvényesítését, és hogy a demokrácia megőrzése érdekében szükség van a párbeszéd fenntartására, még ha az kockázatos és sokak számára erkölcsileg kétséges kompromisszumnak tűnt is.

A választási csalások mechanizmusa, amelyet a korabeli közvélemény "kékcédulás" visszaélésnek ismert meg, abban állt, hogy a Magyar Kommunista Párt szervezésében választópolgárok szervezett csoportjai több szavazókörben is leadhatták voksukat hamis vagy többszörösen kiadott igazolójegyek (az úgynevezett kékcédulák) segítségével. Ez a gyakorlat, amelyet a hatóságok tudtával, sőt tevőleges közreműködésével hajtottak végre, jelentősen torzította a végeredményt a kommunista párt és szövetségesei javára. Hogy a Demokrata Néppárt ilyen körülmények között is a legerősebb ellenzéki erővé válhatott, még inkább alátámasztja, mekkora valódi társadalmi támogatottsággal rendelkezett Barankovics mozgalma.

Érdemes összevetni a Demokrata Néppárt sorsát a másik nagy koalíciós párt, a Független Kisgazdapárt sorsával is. A Kisgazdapárt, amely az 1945-ös választáson még abszolút többséget szerzett, 1947-re már maga is a kommunista hatalomátvétel áldozatává vált: elnökét, Nagy Ferenc miniszterelnököt 1947 nyarán külföldi tartózkodása alatt zsarolással kényszerítették lemondásra és emigrációba, míg

a párt más vezetőit koholt összeesküvési vádak alapján üldözték. Ez a párhuzam jól mutatja, hogy a kommunista párt nem tett érdemi különbséget a különböző demokratikus erők között: valamennyi olyan szervezetet, amely tömegbázissal és valódi választói támogatással rendelkezett, előbb-utóbb felszámolásra ítélte, függetlenül azok konkrét programjától vagy vezetőik személyes politikai álláspontjától.

A Demokrata Néppárt parlamenti képviselői között nemcsak Rónay György, hanem több más, a korabeli katolikus közéletben ismert személyiség is helyet foglalt, akik jogászi, tanári vagy egyházi pályáról érkeztek a politikába. E sokszínű képviselőcsoport egysége elsősorban Barankovics személyes tekintélyén és szervezői képességén múlt: ő volt az, aki össze tudta hangolni a különböző szakmai hátterű, néha eltérő hangsúlyú politikusok véleményét egy közös programmá. A frakció parlamenti felszólalásai gyakran a földreform végrehajtásának ellenőrzésére, a hadigondozottak és a háború sújtotta lakosság szociális helyzetére, valamint a vallásszabadság és a katolikus oktatási intézmények jogainak védelmére összpontosítottak – olyan témákra, amelyek közvetlenül érintették a párt vidéki, katolikus vallású választóbázisát.

A parlamenti napirendet ebben az időszakban egyre inkább olyan törvényjavaslatok uralták, amelyek a gazdaság és a társadalom szovjet mintájú átalakítását szolgálták: a

bankok és a nagyipar államosítása, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szervezésének előkészítése, valamint a oktatási rendszer szekularizálása mind olyan kérdések voltak, amelyekkel szemben a Demokrata Néppárt képviselőinek állást kellett foglalniuk. Ezekben a vitákban a párt következetesen a magántulajdon és a vállalkozói szabadság korlátozott, ám valódi védelme, illetve a felekezeti oktatás autonómiájának megőrzése mellett érvelt, jól tudva, hogy ezek a törekvések egyre kevésbé számíthatnak sikerre a kommunista többség árnyékában.

E parlamenti helytállás egyik legjellemzőbb példája a szekszárdi ügyvéd, Radó Gyula története. Radó zsidó származású volt, akit 1943-ban internáltak, és aki a háború után a Baranya-Tolna megyei választókerület listáján csak a nyolcadik helyre került, jelezve, hogy a pártvezetés eleinte nem számított rá jelentős szerepben. Képviselővé mégis vált, miután az előtte jelölt két politikus mandátuma megsemmisült, illetve másik kerületben vállalt jelölést. Az 1948. február 16-i ülésen, a belügyi tárca költségvetésének vitájában Radó – Matheovits Ferencsel előzetesen egyeztetett beszédében – éles hangon szólalt fel a rendőrség és az állambiztonsági apparátus féktelen növekedése ellen. Rámutatott, hogy a tárca kiadásai egy év alatt 214 millió forintról 450,5 millió forintra nőttek, ebből 334,7 millió forintot fordítottak kizárólag az államrendőrség céljaira, miközben a rendőri létszám 23 308 főről 33 625 főre emelkedett – vagyis egyetlen tisztre immár kevesebb mint

fele annyi beosztott jutott, mint a régi csendőrségnél. Radó nyíltan bírálta az internálótáborok fenntartását, valamint azt a gyakorlatot, hogy a belügyminiszter bírói ítélet és érdemi kihallgatás nélkül fosztott meg embereket személyes szabadságuktól, és követelte az egyesülési, gyülekezési és sajtószabadság tényleges – nem csupán papíron létező – biztosítását.

Radó beszéde jól mutatja, hogy a Demokrata Néppárt képviselői a szűkülő mozgástér ellenére is éltek a parlamenti nyilvánosság utolsó lehetőségeivel: pontos adatokkal, számokkal dokumentálták azt, amit a hivatalos propaganda demokráciaként igyekezett feltüntetni, valójában pedig egy kiépülő rendőrállam működését jelentette.

A párton belüli feszültségek 1948 tavaszán nyílt szakadáshoz vezettek, amikor a szovjet-magyar együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés parlamenti megszavazása került napirendre. A képviselők többsége úgy foglalt állást, hogy a szerződést a párt sem támogatni, sem nyíltan ellenezni nem fogja: a kompromisszumos javaslat szerint a Demokrata Néppárt tudomásul veszi a törvényjavaslatot, de sem mellette, sem ellene nem szólal fel, egyszerűen hallgat. Barankovics azonban ezt a többségi határozatot is megszegte: az 1948. március 3-i parlamenti vitában az általa kijelölt Farkas György a képviselőcsoport tudta és felhatalmazása nélkül a párt nevében üdvözölte a szerződést, azt a reményét fejezve

ki, hogy az a szovjet-magyar jóviszony és a dunai táj békéjének megerősítője lesz. A váratlan fordulat a képviselők jelentős részére – a kortárs visszaemlékezés szavával élve – villámcsapásként hatott: sokan úgy érezték, Barankovics ezúttal is a saját feje után ment, a testület megkérdése nélkül.

Ez az eset volt az utolsó csepp azok számára, akik már korábban is bírálták Barankovics egyszemélyi, a képviselőtestület bevonása nélküli pártvezetését. 1948 tavaszán néhány hónapon belül sorra léptek ki a pártból azok a képviselők, akik a határozottabb, kompromisszummentesebb fellépést szorgalmazták: előbb Kolbert János, majd Zoltán Pál, később Matheovits Ferenc, Pócza Lajos és Abay-Nemes Oszkár, végül 1948 júniusában Barkóczy József is. Ők a kilépés után sem léptek be más pártba: pártonkívüliként, de a Demokrata Néppárt eredeti programjához és választási ígéreteihez ragaszkodva folytatták közéleti tevékenységüket, amíg ez egyáltalán lehetséges volt. Kilépésük nem gyengítette, hanem tovább élezte azt a feszültséget, amely a párt vezetése és egy jelentős, öntudatos képviselői csoport között húzódott, és amely önmagában is jelezte, hogy a Demokrata Néppárt korántsem volt olyan egységes szervezet, amilyennek a kommunista propaganda, majd később egyes marxista történetírók is beállították.

A parlamenti küzdelmek e szakasza egyúttal azt is megmutatta, milyen szűk mozgástere maradt bármely, a kommunista párttal szemben álló politikai erőnek a koalíciós időszak végére.

A választási kampány idején a párt vidéki gyűléseit rendszerint helyi lelkészek és tanítók szervezték, akik egyszerre láttak el egyházi és politikai szervezői feladatot, ami jól mutatja a Demokrata Néppárt gyökereinek mélységét a vidéki katolikus közösségekben.

Ez az alapvető szemléletbeli különbség vezetett oda, hogy Barankovics és a hercegprímás, Mindszenty József viszonya a Demokrata Néppárt teljes fennállása alatt feszült maradt. A következő fejezet ezt a viszonyt tárgyalja részletesen: bemutatja, milyen konkrét konfliktusok merültek fel kettejük között, milyen mélyebb világnézeti és politikai különbségek húzódtak meg e konfliktusok mögött, és hogyan alakította ez a feszültség a Demokrata Néppárt mozgásterét egy olyan időszakban, amikor a párt egyszerre kényszerült szembenézni a kommunista hatalom fenyegetésével és a saját táborán belüli megosztottsággal.

Barankovics és Mindszenty: két kereszténydemokrácia

Kevés magyar politikai kapcsolat volt annyira feszült, és egyszersmind annyira jellemző a korszak belső ellentmondásaira, mint a Demokrata Néppárt vezetője, Barankovics István és a magyar katolikus egyház feje, Mindszenty József hercegprímás viszonya. Ez a feszültség nem személyes ellenszenvből fakadt, hanem két, gyökeresen eltérő elképzelésből arról, hogyan viszonyuljon a katolikus egyház és a hozzá kötődő politikai erő a háború utáni Magyarország megváltozott hatalmi viszonyaihoz.

Mindszenty József 1945-ben lett esztergomi érsek és ezzel Magyarország hercegprímása, miután elődje, Serédi Jusztinián a háború végén elhunyt. Mindszenty világnézete és politikai ösztönei mélyen a két világháború közötti Magyarországon gyökereztek: a tekintélyelvű állam, a hagyományos társadalmi hierarchia és az egyház közéleti befolyásának féltő védelme jellemezte gondolkodását. Számára a kommunizmus nem egyszerűen politikai ellenfél volt, hanem az egyház és a keresztény társadalmi rend egzisztenciális fenyegetése, amellyel szemben semmiféle kompromisszum nem fogadható el. Ez az álláspont – amely a történelem utólagos ismeretében, a kommunista diktatúra későbbi valóságának fényében sok tekintetben igazolást nyert – a maga korában mégis komoly politikai dilemmát

szült: vajon a teljes, kompromisszummentes szembenállás, vagy a taktikai engedmények és a párbeszéd fenntartása szolgálja-e jobban a katolikus közösség és a demokrácia érdekeit egy olyan helyzetben, amelyben a szovjet megszállási övezet és a kommunista párt fokozatosan felszámolta a politikai pluralizmus minden formáját?

Barankovics erre a kérdésre másképp válaszolt, mint Mindszenty. Ahogyan azt a korábbi fejezetek is előkészítették, Barankovics politikai gondolkodása a nyugat-európai kereszténydemokrácia mintáján alapult, amely nem zárkózott el eleve a más politikai erőkkel – akár a mérsékelt baloldallal – való együttműködéstől, ha az a demokrácia és a szociális igazságosság érdekeit szolgálta. Ez az alapállás Barankovicsot arra a meggyőződésre vezette, hogy a Demokrata Néppártnak és tágabban a magyar katolikus közösségnek nem a teljes elzárkózás, hanem egyfajta *modus vivendi* – vagyis egy, a felek együttélését lehetővé tevő gyakorlati megegyezés – kialakítására kell törekednie a kialakulóban lévő új hatalmi renddel szemben. Ez nem jelentett elvi behódolást a kommunista ideológiának, hanem sokkal inkább azt a taktikai belátást, hogy egy teljesen kompromisszummentes szembenállás gyakorlatilag lehetetlenné tenné a párt és a katolikus közösség érdekeinek bármilyen érvényesítését egy olyan időszakban, amikor a hatalmi viszonyok egyértelműen a kommunista párt javára billentek.

Mindszenty ezt az álláspontot nem osztotta, sőt kifejezetten veszélyesnek és elvtelen megalkuvásnak tartotta. A hercegprímás nem támogatta aktívan a Demokrata Néppártot, és – a korabeli források tanúsága szerint – időnként megkísérelte a hívek egy részét is Barankovics ellen hangolni, azt sugallva, hogy a párt vezetője túlságosan hajlik a kommunista hatalommal való együttműködésre. Ez a bizalmatlanság rendkívül nehéz helyzetbe hozta Barankovicsot: pártja elsősorban a katolikus vallású választókra támaszkodott, ám ezt a támogatást éppen az egyházi vezetés legmagasabb szintjének fenntartásai árnyékolták be.

A viszony egyik konkrét törésponja akkor következett be, amikor Barankovics interjút adott a szovjet megszálló hatalomhoz kötődő lapnak. Mindszenty ezt elfogadhatatlannak tartotta: számára már az is megbocsáthatatlan gesztus volt, hogy a Demokrata Néppárt vezetője egyáltalán szóba áll a megszállókkal, még ha ezt a párt és a katolikus közösség érdekeinek védelmében tette is. Ez az eset – amely jól mutatja, milyen éles volt a nézetkülönbség a két vezető között – végérvényesen elmélyítette a szakadékot, és Barankovics ettől kezdve nem számíthatott a hercegprímás támogatására, sőt annak burkolt vagy nyílt bizalmatlanságával kellett szembenéznie.

E konfliktus mögött azonban mélyebb, elvi jellegű különbség húzódott meg, amelyet érdemes alaposabban is

megvizsgálni. Mindszenty számára a katolikus egyház társadalmi szerepe elválaszthatatlan volt a hagyományos társadalmi rend védelmétől: az egyházi hierarchia, a vallásoktatás állami támogatása, a katolikus intézmények – iskolák, egyesületek, sajtótermékek – érintetlensége mind olyan értékek voltak, amelyeket mindenáron meg kellett őrizni a kommunista hatalommal szemben. Barankovics ezzel szemben úgy vélte, hogy a katolikus társadalmi tanítás lényege nem a régi rend védelmében, hanem a szociális igazságosság és a demokratikus részvétel előmozdításában rejlik, és hogy ez a küldetés akár a régi társadalmi struktúrák átalakulása árán is teljesíthető, sőt bizonyos esetekben éppen az átalakulás segítheti elő a katolikus szociális tanítás gyakorlati megvalósulását.

Ez a nézetkülönbség tükrözte azt a szélesebb feszültséget is, amely a nyugat-európai kereszténydemokrácia és a hagyományos, konzervatív politikai katolicizmus között húzódott. Míg a nyugat-európai kereszténydemokrata pártok – a német Christlich Demokratische Union, az olasz Democrazia Cristiana – sikeresen ötvözték a keresztény értékrendet a demokratikus parlamentarizmussal és bizonyos szociális reformokésszeggel, addig a hagyományos politikai katolicizmus, amelyet Mindszenty képviselt, sokkal inkább a régi rend visszaállítására, mintsem annak reformjára törekedett. Barankovics tragédiája éppen abban állt, hogy miközben ő maga a nyugat-európai modellt igyekezett meghonosítani Magyarországon, saját egyházi

vezetése – amely elvben a legfontosabb szövetségese lehetett volna – bizalmatlansággal, sőt időnként nyílt ellenérzéssel figyelte törekvéseit.

Mindszenty politikai súlya és nyilvános tekintélye ugyanakkor tovább nőtt, ahogy a kommunista hatalom egyre nyíltabban lépett fel az egyházzal szemben. Az 1948-as évben, amikor a kommunista párt már gyakorlatilag korlátlan hatalmat gyakorolt, megkezdődött a katolikus iskolák államosítása, majd 1948 végén letartóztatták Mindszentyt magát is, akit koholt vádak – valutaüzérkedés és összeesküvés – alapján 1949 elején koncepciós perben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Ez az esemény, amely nemzetközi visszhangot is kiváltott, végérvényesen szimbólummá tette Mindszenty alakját a kommunizmus elleni katolikus ellenállás jelképeként. Ugyanakkor – és ez a történet egyik legfájdalmasabb iróniája – ez az esemény már azután következett be, hogy a Demokrata Néppárt önfeloszlatásra kényszerült, tehát Barankovics pártja már nem is létezett többé abban a formában, amelyben Mindszenty perbefogásának politikai következményeivel szembe kellett volna néznie.

A történettudományi vita azóta is foglalkozik azzal a kérdéssel, vajon Barankovics *modus vivendi*-politikája realista alkalmazkodás volt-e egy menthetetlen helyzethez, vagy pedig – ahogyan azt egyes kritikusai állították – illúzió, amely alábecsülte a kommunista hatalom végső szándékait.

Mészáros István és más kutatók elemzései rámutatnak, hogy Barankovics maga is tisztában volt politikája korlátaival: nem hitte, hogy a *modus vivendi* tartósan megvédheti a demokráciát a kommunista hatalomátvétellel szemben, ám úgy vélte, hogy a teljes szembenállás még gyorsabban vezetne a párt és a katolikus közösség politikai megsemmisítéséhez. Ez a felismerés – amely végül, ahogy a következő fejezet bemutatja, mégsem tudta megakadályozni a Demokrata Néppárt bukását – rávilágít arra a tragikus dilemmára, amellyel a magyar demokratikus erők az 1940-es évek végén szembesültek: bármilyen stratégiát is választottak, a kommunista hatalomátvétel elkerülhetetlennek bizonyult.

Mindszenty József életútja már 1944-ben is megmutatta, mennyire kész volt a személyes kockázatvállalásra meggyőződése védelmében: még veszprémi püspökként a nyilas hatalomátvétel után memorandumban tiltakozott a zsidóüldözés és a háború folytatása ellen, amiért a nyilas hatóságok több hónapra internálták. Ez az előzmény fontos ahhoz, hogy megértsük, Mindszenty szembenállása a kommunizmussal nem alkalmi politikai taktika, hanem egy következetes, minden diktatórikus hatalommal szemben tanúsított elvi magatartás folytatása volt. Ugyanakkor éppen ez a rendíthetetlen elvi következetesség vezetett oda, hogy Mindszenty képtelen volt különbséget tenni a Barankovics-féle demokratikus kereszténydemokrácia és a kommunista diktatúra között olyan kérdésekben, ahol

Barankovics taktikai engedményeket tartott szükségesnek.

A *modus vivendi* kifejezés, amelyet Barankovics politikájának jellemzésére használunk, a nemzetközi diplomáciai nyelvhasználatból származik, és olyan gyakorlati megállapodást jelöl, amely nem old meg minden elvi ellentétet, csupán lehetővé teszi a felek együttélését egy adott, megváltoztathatatlan helyzetben. Barankovics számára ez a fogalom nem elvi behódolást, hanem egyfajta időnyerést jelentett: abban bízott, hogy amíg a Demokrata Néppárt legálisan működhet, addig képviselheti a katolikus közösség érdekeit, és hozzájárulhat ahhoz, hogy a demokratikus intézmények minél tovább fennmaradjanak. Ez a számítás – amint azt a következő fejezet is bemutatja – végül nem vált be, ám a maga korában nem volt irracionális: senki sem tudhatta biztosan előre, mennyi időbe telik a kommunista hatalomátvétel teljes kiépülése, és minden hónap, amíg a párt legálisan működhetett, elvben esélyt adott a demokratikus erőknek a szervezkedésre.

Barankovics és Mindszenty viszonyának megértéséhez fontos figyelembe venni a korabeli egyházi hierarchia működésének sajátosságait is. A hercegprímási tisztség Magyarországon hagyományosan jelentős világi tekintélyt is hordozott, és Mindszenty ezt a tekintélyt tudatosan használta fel politikai állásfoglalásainak nyomatékosítására, pásztorlevelek és nyilvános megnyilatkozások formájában. Barankovics, aki nem rendelkezett hasonló egyházi

tekintéllyel, kénytelen volt kizárólag politikai és szervezői eszközökkel – a párt tömegbázisával, parlamenti jelenlétével, sajtójával – ellensúlyozni azt a hátrányt, amelyet a hercegprímási támogatás hiánya jelentett számára a katolikus közvélemény megszólításában.

A modus vivendi-politika gyakorlati megnyilvánulásai közé tartozott például az is, hogy Barankovics igyekezett elkerülni a nyílt konfrontációt a kommunista párttal olyan kérdésekben, amelyek nem érintették közvetlenül a katolikus közösség alapvető érdekeit, ugyanakkor határozottan kiállt olyan ügyekben, mint a felekezeti iskolák fennmaradása vagy a vallásszabadság biztosítása. Ez a szelektív, taktikai megközelítés lehetővé tette, hogy a párt hosszabb ideig fenntarthassa legális működését, mint amire egy teljesen kompromisszummentes szembenállás esetén számíthatott volna, ám végső soron nem tudta megakadályozni a totális hatalomátvétel bekövetkezését.

E két férfi vitája így nem csupán személyes ellentét volt, hanem egy egész korszak alapkérdését testesítette meg: hogyan viszonyuljon a hit a világi hatalomhoz, amikor az utóbbi egyre nyilvánvalóbban ellenséges szándékokat táplál.

Mindszenty és Barankovics vitája végső soron azt a kérdést is felvetette, vajon az egyháznak közvetlenül politikai szerepet kell-e vállalnia, vagy inkább a politikai küzdelmet világi híveire és az általuk létrehozott pártokra kell bíznia, megőrizve saját lelkipásztori függetlenségét.

A következő fejezet ezt a végkifejletet tárgyalja: bemutatja, hogyan vezetett a Rákosi-rendszer egyre teljesebb kiépülése a Demokrata Néppárt 1949-es önfeloszlatásához, hogyan kényszerült Barankovics emigrációba, és milyen szerepet vállalt ezt követően a magyar politikai emigráció szervezeteiben egészen 1974-ben bekövetkezett haláláig.

Feloszlatás és emigráció

Az 1949-es esztendő fordulópontot jelentett a magyar demokrácia történetében, és ezzel együtt a Demokrata Néppárt sorsában is. Ez volt az az év, amikor a Rákosi Mátyás vezette kommunista párt végérvényesen felszámolta a fennmaradó politikai pluralizmus utolsó elemeit, és kiépítette azt a totális diktatúrát, amely a következő közel négy évtizedre meghatározta Magyarország sorsát. Az 1949. május 15-ei országgyűlési választást – amelyen már csak a Magyar Függetlenségi Népfront egységes listájára lehetett szavazni – a kommunista hatalomátvétel formális lezárásaként szokás értékelni: ettől kezdve a magyar politikai életben nem maradt hely semmiféle valódi ellenzéki tevékenység számára.

A Demokrata Néppárt, amely 1947-ben még a magyar országgyűlés legerősebb ellenzéki ereje volt, ebben a helyzetben tarthatatlan pozícióba került. A kommunista hatalom fokozatosan felszámolta a párt szervezeti bázisát: helyi szervezeteit ellehetetlenítette, vezetőit megfigyelés alá vonta, sajtóorgánumait ellehetetlenítette vagy betiltotta. Ilyen körülmények között a párt vezetése – Barankovics Istvánnal az élen – arra a felismerésre jutott, hogy a szervezet fenntartása értelmetlenné, sőt tagjai számára veszélyessé vált. Az 1949 tavaszán bekövetkezett önfeloszlatás tehát nem a párt gyengeségének vagy politikai

kudarcának beismerése volt, hanem kényszerű alkalmazkodás egy olyan hatalmi helyzethez, amelyben a további működés fenntartása kizárólag a tagság üldöztetését szolgálta volna.

A párt önfeloszlatásához vezető folyamat mögött nem csupán általános politikai nyomás állt, hanem egy konkrét, jól dokumentált terv is. Rákosi Mátyás 1948. március 3-án, az MKP nagybudapesti titkárainak tartott értekezletén nyíltan beszélt arról, hogyan kívánja felszámolni a még megmaradt jobboldali pártokat egy új, immár teljesen alárendelt Függetlenségi Front keretében. Szavai szerint: „Ezzel kapcsolatban likvidálni fogjuk a még meglévő jobboldali pártokat. A likvidálás úgy fog történni, hogy a Barankovics-párt néhány használható emberét Barankovicsal együtt áthozzuk a kiskgazdapártba, Baloghot és néhány emberét szintén, a megmaradó reakcióokról gondoskodunk, hogy eltűnjenek a színről.” E terv szerint tehát Barankovics és néhány hozzá közel álló politikus túlélhette volna a pártfelszámolást, míg a párt többi, kevésbé „használhatónak” ítélt tagját a kommunista hatalom egyszerűen eltüntette volna a közéletből.

Ez a terv nem volt teljesen ismeretlen Barankovics előtt sem: korabeli tanúságtételek szerint már korábban tárgyalt Rákosival és a kommunista hatalommal együttműködő Balogh páterrel arról, hogy a Demokrata Néppárt néhány tagja átkerülhetne a Kiskgazdapártba. Amikor ez a hír a

párton belül is elterjedt, tovább mélyítette azt a bizalmatlanságot, amely Barankovics egyszemélyi vezetése körül amúgy is kialakult: sokan attól tartottak, hogy a pártvezető a saját és legszűkebb köre túlélése érdekében hajlandó lenne feláldozni a képviselőtestület többségét. Ez a gyanú – amelyet Rákosi szavai utólag részben igazoltak is – rávilágít arra, milyen kiszámított, előre megtervezett folyamat volt a koalíciós pártok felszámolása: nem pusztán hatalmi túlkapásról volt szó, hanem egy tudatosan megkomponált politikai színjátékról, amelyben a túlélés esélyét is a kommunista párt osztotta ki, tetszése szerint.

Ez a fejlemény szorosan összefüggött azzal a folyamattal is, amelyet az előző fejezet Mindszenty József sorsával kapcsolatban bemutatott: 1948 végén letartóztatták a hercegprímást, majd 1949 elején koncepciós perben ítélték el. Ez az esemény egyértelműen jelezte, hogy a kommunista hatalom nem tesz különbséget a katolikus egyház különböző irányzatai között – legyen szó akár a Mindszenty által képviselt hagyományos, tekintélyelvű katolicizmusról, akár a Barankovics-féle demokratikus kereszténydemokráciáról –, hanem valamennyi önálló politikai vagy társadalmi szerveződést egyaránt fenyegetésnek tekint, amelyet fel kell számolni. Ez a felismerés különösen fájdalmas tanulsággal szolgált Barankovics számára: az a *modus vivendi*-politika, amelyet ő évekig képviselt, végül nem tudta megvédeni sem a pártot, sem a katolikus közösség önállóságát a totális hatalomátvétellel szemben.

Barankovics maga is tisztában volt azzal, hogy személyes szabadsága, sőt élete is veszélybe kerülhet, ha az országban marad. A kommunista hatalom ekkorra már számos korábbi koalíciós politikust internáltatott, bebörtönöztetett, vagy koncepciós perekben ítéltetett el, és nem volt okunk feltételezni, hogy a Demokrata Néppárt vezetőjével kivételt tenne. Ezért Barankovics úgy döntött, hogy elhagyja Magyarországot, és emigrációba vonul. Ez a döntés – amelyet a korabeli magyar demokratikus politikusok közül sokan meghoztak, gondoljunk akár a Kisgazdapárt, akár a Szociáldemokrata Párt egykori vezetőire – nem a küzdelem feladását jelentette, hanem annak felismerését, hogy a hazai politikai tevékenység folytatása immár lehetetlenné vált, és hogy a demokratikus Magyarország ügyét ezután csak külföldről, a nemzetközi nyilvánosság és a nyugati szövetségesek megszólítása révén lehet szolgálni.

Az emigrációban Barankovics nem vonult vissza a közéleti tevékenységtől, hanem új keretek között folytatta azt a munkát, amelyet Magyarországon megkezdett. 1950-től a Magyar Nemzeti Bizottmány végrehajtó bizottságának tagjaként tevékenykedett. Ez a szervezet – amelyet a nyugatra menekült magyar politikusok különböző pártokból hoztak létre – azt a célt szolgált, hogy a szabad világ előtt képviselje a kommunista uralom alá került Magyarország demokratikus törekvéseit, és hogy fenntartsa a folytonosságot a háború utáni rövid demokratikus kísérlet és egy remélt, jövőbeli szabad Magyarország között.

1951-től Barankovics a bizottmány vallási és közművelődési bizottságának vezetője lett, ami jól mutatja, hogy emigrációs tevékenysége is szorosan összefonódott azzal a szellemi hagyománnyal, amelyet egész pályafutása során képviselt: a katolikus társadalmi tanítás és a demokratikus politikai gondolkodás összekapcsolásával.

Az emigráns lét sajátos kihívásokkal járt. Barankovicsnak és társainak nemcsak a mindennapi megélhetés nehézségeivel kellett szembenézniük egy idegen országban, hanem azzal a mélyebb dilemmával is, hogyan tartsák fenn politikai relevanciájukat egy olyan helyzetben, amikor hazájuk fölött nem gyakoroltak semmiféle tényleges befolyást, és amikor a nyugati közvélemény figyelme az idő múlásával egyre inkább elfordult a vasfüggöny mögötti országok sorsától. Ennek ellenére Barankovics kitartóan folytatta a szervezőmunkát, és igyekezett életben tartani azt a nemzetközi kereszténydemokrata hálózatot, amelynek a Demokrata Néppárt annak idején tagja volt.

Ez a törekvés vezetett el ahhoz, hogy 1958-tól haláláig, 1974-ig Barankovics a Közép-európai Kereszténydemokrata Unió elnöki tisztségét töltötte be. Ez a szervezet a szovjet befolyási övezetbe került közép-európai országok – Magyarország, Lengyelország, Csehszlovákia és mások – emigráns kereszténydemokrata politikusait fogta össze, azzal a céllal, hogy fenntartsa a kapcsolatot a nyugat-európai testvérpártokkal, és hogy a nemzetközi

fórumokon képviselje a régió demokratikus törekvéseit. Barankovics elnöksége alatt a szervezet igyekezett hidat képezni a nyugati kereszténydemokrata mozgalom – amely ekkorra Nyugat-Európában kormányzó erővé vált számos országban – és a vasfüggöny mögötti elnyomott politikai hagyományok között.

Ez a tevékenység, bármennyire is korlátozott gyakorlati hatással bírt a kommunista Magyarország belső viszonyaira, mégis fontos szerepet töltött be: fenntartotta a folytonosság tudatát, megőrizte a Demokrata Néppárt szellemi örökségét egy olyan időszakban, amikor Magyarországon ennek az örökségnek a nyilvános felidézése lehetetlen volt, sőt veszélyesnek számított. Barankovics emigrációs munkássága ily módon egyfajta hídszerepet töltött be a háború utáni rövid demokratikus kísérlet és egy olyan jövő között, amelyről akkor még senki sem tudhatta, mikor és hogyan érkezik el.

Barankovics István 1974. március 13-án halt meg New Yorkban, több mint két és fél évtizeddel azután, hogy elhagyni kényszerült hazáját. Halálakor Magyarországon a Kádár-rendszer megszilárdult konszolidációs időszakát élte, amelyben a Demokrata Néppárt és Barankovics neve gyakorlatilag ismeretlen volt a szélesebb közvélemény számára – a kommunista történetírás vagy egyáltalán nem foglalkozott vele, vagy ellenséges színben tüntette fel tevékenységét. Ez a hallgatás, amely évtizedekig tartott,

központi témája lesz a könyv utolsó fejezeteinek, amelyek azt vizsgálják, hogyan tűnt el, majd hogyan éledt újjá – és vált ismét vita tárgyává – Barankovics öröksége a rendszerváltás után.

Az emigráns magyar politikai élet szervezeti keretei igen sokrétűek voltak: a Magyar Nemzeti Bizottmány mellett számos más szervezet is működött, gyakran egymással versengve a nyugati közvélemény és a magyar emigráns közösségek megszólításáért. Barankovics politikai súlyát jelzi, hogy nem csupán a magyar emigráns szervezetekben, hanem a nemzetközi kereszténydemokrata mozgalom fórumain is számottevő tekintélyt szerzett, ami végül elvezetett a Közép-európai Kereszténydemokrata Unió elnöki tisztségéhez. Ez a szervezet rendszeres kapcsolatot tartott a nyugat-európai testvérpártokkal, részt vett nemzetközi konferenciákon, és igyekezett tájékoztatni a nyugati közvéleményt a vasfüggöny mögötti országok politikai helyzetéről, valamint az ottani keresztény közösségek üldöztetéséről.

Barankovics emigrációs évei alatt is megtartotta azt az írói-publicisztikai tevékenységet, amely fiatalok óta jellemezte: cikkeket, elemzéseket írt a magyarországi helyzetről, valamint a nemzetközi kereszténydemokrata mozgalom időszerű kérdéseiről. Ez a munka, bár nyilvánvalóan nem érte el azt a nyilvánosságot, amelyet egykor a Demokrata Néppárt vezetőjeként élvezett, mégis

fontos szerepet töltött be: fenntartotta azt a szellemi folytonosságot, amely később, a rendszerváltás után lehetővé tette, hogy Barankovics gondolkodása és pártjának öröksége újra a magyar közbeszéd részévé váljon, még ha ez az újjáéledés – amint a könyv utolsó fejezetei bemutatják – ellentmondásos és vitatott formában is történt.

Barankovics családi élete az emigrációban is folytatódott: felesége, Stern Livia vele tartott a száműzetésbe, és osztozott azokban a nehézségekben, amelyekkel egy idegen országban újrakezdő magyar értelmiségi családnak szembe kellett néznie. Az emigráns lét anyagi bizonytalansága, a nyelvi és kulturális beilleszkedés nehézségei, valamint a hazai eseményektől való fizikai távolság mind olyan terhek voltak, amelyeket Barankovicsnak a politikai szervezőmunka mellett is viselnie kellett. Ez a személyes dimenzió gyakran háttérbe szorul a politikatörténeti elemzésekben, pedig nélküle nem érthető meg teljesen, milyen emberi árat fizetett Barankovics és családja azért a politikai elkötelezettségért, amelyet 1945-ben vállalt.

A hidegháború kibontakozása az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején új keretbe helyezte a magyar politikai emigráció tevékenységét is: a nyugati hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok, egyre inkább stratégiai szempontból is értékelni kezdték a vasfüggöny mögötti országokból érkező emigránsokat, információforrásként és a nyugati propaganda partnereiként egyaránt. Barankovics és

a Magyar Nemzeti Bizottmány más tagjai ebben a légkörben igyekeztek egyensúlyozni: egyfelől együttműködni kívántak a nyugati kormányokkal és szervezetekkel, másfelől meg akarták őrizni politikai önállóságukat, és nem akartak egyetlen nyugati hatalom eszközévé válni.

Az emigráció évei így nem a lezárás, hanem egyfajta hosszú várakozás időszakát jelentették, amelynek végét Barankovics már nem érthette meg.

A magyar emigráció különböző hullámai – az 1945 utáni politikai emigránsok, majd az 1956-os menekültek – idővel egymás mellett éltek a nyugati fogadó országokban, néha együttműködve, néha versengve a magyar ügy képviselétéért, ami tovább bonyolította Barankovics és társai szervezőmunkáját.

Mielőtt azonban erre a kérdésre rátérnénk, érdemes külön fejezetet szentelni annak az embernek és annak a szellemi körnek, amely Barankovics mozgalmához kapcsolódott, de amelynek sorsa mégis másképp alakult: Rónay György és a Demokrata Néppárt körül szerveződött értelmiségi holdudvar történetének, amely önmagában is jól mutatja, milyen sokféle egyéni sors fonódott össze a Barankovics által képviselt politikai kísérletben.

Rónay György és a Demokrata Néppárt szellemi köre

A Demokrata Néppárt története nem érthető meg pusztán a nagy politikai döntések és a parlamenti küzdelmek szintjén. A párt körül ugyanis egy egész értelmiségi kör szerveződött, amelynek tagjai számára a politikai szerepvállalás szorosan összefonódott az irodalmi, tudományos vagy egyházi tevékenységgel. E kör egyik legjelentősebb, és az utókor számára talán legismertebb alakja Rónay György volt, akinek pályája önmagában is jól szemlélteti, milyen sorsok fonódtak össze Barankovics István mozgalmában, és milyen árat fizettek azok, akik hittek egy demokratikus, kereszténydemokrata Magyarország lehetőségében.

Rónay György 1913. október 8-án született, és 1978. április 8-án hunyt el. Költőként, íróként, műfordítóként, esszéíróként, irodalomkritikusként és irodalomtörténészként egyaránt maradandót alkotott, olyan sokoldalú életművet hagyva hátra, amely a huszadik századi magyar katolikus szellemi élet egyik legjelentősebb teljesítményének számít. Munkásságát 1967-ben József Attila-díjjal ismerték el – jóllehet ez az elismerés már jóval a Demokrata Néppárt-beli politikai szerepvállalása utáni évtizedekben érkezett, egy olyan korszakban, amikor a

kommunista kultúrpolitika már megengedhetőnek tartotta a korábban politikailag terhelt, ám kétségtelen szakmai teljesítményt nyújtó alkotók korlátozott elismerését.

Rónay szellemi formálódása szorosan kötődött a francia katolikus irodalmi hagyományhoz. Fordítói és esszéírói munkássága során behatóan foglalkozott olyan francia szerzőkkel, akiknek műveiben a katolikus hit és a modern irodalmi érzékenység sajátos egysége valósult meg – ez a szellemi tájékozódás rokon volt azzal a nyugat-európai orientációval, amely Barankovics politikai gondolkodását is jellemezte. Ahogyan Barankovics a nyugat-európai kereszténydemokrácia politikai mintáit igyekezett meghonosítani Magyarországon, úgy Rónay a nyugat-európai katolikus irodalmi és szellemi áramlatokat közvetítette a magyar olvasóközönség felé. Ez a párhuzam nem véletlen: mindketten ugyanannak a szélesebb szellemi mozgalomnak voltak részesei, amely a két világháború közötti, majd a háború utáni magyar katolikus közéletben egy modernebb, nyugatra tekintő, a hagyományos tekintélyelvűségtől elforduló irányzatot képviselt.

Ez a szellemi rokonság vezette Rónayt a Demokrata Néppárt köréhez. A párt Világnézeti Akadémiáján előadóként vett részt, olyan fórumon, amely a politikai szervezőmunka mellett teret adott a kortárs katolikus szellemi élet kérdéseinek megvitatására is: a hit és a modernitás viszonyának, a katolikus irodalom szerepének, a

társadalmi tanítás gyakorlati alkalmazásának témáit egyaránt tárgyalták az akadémia előadásain. Rónay emellett a párt lapjának, a Hazánknek is rendszeres szerzője volt, ahol irodalmi és kulturális témájú írásai jelentek meg, amelyek a párt szélesebb közönség felé történő megszólítását is szolgálták.

1947. augusztus 31-én, az országgyűlési választáson Rónay a Demokrata Néppárt Borsod megyei listájáról jutott be a parlamentbe. Ez a tény önmagában is jól mutatja, milyen szélesen merített a párt a katolikus értelmiség köréből: nem csupán hivatásos politikusokat, hanem elismert írókat, gondolkodókat is bevont parlamenti munkájába, azzal a meggyőződéssel, hogy a demokratikus kereszténydemokrata mozgalomnak szüksége van a szellemi élet képviselőinek hitelességére és tekintélyére is. Rónay parlamenti tevékenysége 1947 és 1949 között zajlott, abban az egyre szűkülő politikai térben, amelyet az előző fejezetek részletesen bemutatnak: a kommunista párt fokozatos hatalomátvétele, a koalíciós partnerek egyenkénti kiszorítása, végül a Demokrata Néppárt önfeloszlatása.

Rónay parlamenti tevékenysége nem korlátozódott az irodalmi-kulturális témák képviseletére: 1948. február 23-án, a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetési vitájában maga is felszólalt, és az egyház és az állam viszonyának rendezéséről fejtette ki álláspontját. Szavai szerint ez a kérdés „termékenyen aligha oldható fel

másként, mint az érdekelt felek, lelki és világi hatalom, egyház és állam kölcsönös tárgyalásokon kialakuló megegyezésével, vagyis a jelenlegi visszás helyzet megszüntetésével és a kettőjük közötti béke megteremtésével.” Ez a felszólalás jól mutatja, hogy Rónay a pártban nem csupán szimbolikus jelenlétet biztosított: gondolkodása szervesen illeszkedett ahhoz a modus vivendi-politikához, amelyet Barankovics is képviselt, és amelyet az előző fejezet Mindszenty József viszonylatában részletesen is bemutatott.

Rónay szerepe a párt lapjánál, a Hazánk-nál is ezt az elmélyült, a napi politikán túlmutató szellemi jelenlétet tükrözte. A lapot Barankovics szerkesztette főszerkesztőként, olyan belső körrel, amelynek Mihelics Vid, Rónay György és Farkas György voltak a legszűkebb, legbizalmasabb tagjai. Ez a szerkesztői kör gyakorlatilag önállóan alakította a lap tartalmát és arculatát, anélkül, hogy a párt képviselőtestülete érdemben beleszólhatott volna akár a szerkesztési elvekbe, akár a lap anyagi ügyeibe. Ez a fajta zárt, baráti alapon szerveződő szerkesztőség jól mutatja, mennyire összefonódott a Demokrata Néppártban a politikai és az irodalmi-szellemi élet: Rónay nem egyszerű politikai szövetségesként, hanem Barankovics egyik legközvetlenebb bizalmasaként is jelen volt a párt mindennapi működésében.

1949 áprilisában, az országgyűlés feloszlata után, Rónay teljesen visszavonult a politikától. Ez a döntés nem volt egyedülálló: a Demokrata Néppárt egykori képviselőinek jelentős része hasonló utat járt be, felismerve, hogy a kialakult kommunista diktatúrában a nyilvános politikai szerepvállalás folytatása kizárólag személyes és családi veszélyt jelentene, érdemi politikai hatás nélkül. Rónay ezután visszatért ahhoz a pályához, amely valójában egész életét meghatározta: az irodalomhoz, az irodalomtörténeti kutatáshoz és a fordítói munkához.

A politikától való visszavonulás azonban nem jelentette azt, hogy Rónay teljesen mentesült volna a kommunista rendszer nyomásától. A Rákosi-korszak kultúrpolitikája gyanakvással tekintett minden olyan alkotóra, akinek múltjában polgári vagy egyházi kötődés, netán – mint Rónay esetében – közvetlen politikai szerepvállalás szerepelt a felszámolt demokratikus pártok valamelyikében. Rónay Györgyöt az 1950-es évek nagy részében szilenciumra ítélték: önálló kötete évekig nem jelenhetett meg, neve hosszú időre eltűnt a folyóiratok és a napilapok hasábjairól, saját hangján egyszerűen nem szólalhatott meg a nyilvánosság előtt. Ebben az időszakban jórészt műfordításból tartotta fenn magát és családját – francia és más nyugat-európai szerzők tolmácsolásával kereste kenyerét olyan években, amikor saját versei, esszéi, regényei kiadói asztalfiókban heverték. Ez a fajta belső emigráció – amikor egy alkotó nem hagyja el fizikailag az

országot, ám a nyilvános szereplés lehetőségeitől mégis megfosztják – jellemző sorsa volt a korszak sok, politikailag terhelt múltú magyar értelmiségijének.

Az 1956-os forradalom és az azt követő megtorlás, majd a Kádár-rendszer fokozatos konszolidációja új helyzetet teremtett. Az 1960-as évekre a kultúrpolitika valamelyest engedékenyebbé vált a korábban mellőzött, ám vitathatatlan szakmai teljesítményt felmutató alkotókkal szemben, amennyiben azok nem folytattak aktív politikai tevékenységet. Ebben a légkörben Rónay fokozatosan visszatérhetett az irodalmi élet nyilvánosságába, és az 1960-as, 1970-es években olyan irodalomtörténeti és esszéírói munkásságot fejtett ki, amely elismerést hozott számára – ennek egyik jele volt az említett József Attila-díj 1967-ben. Halálakor, 1978-ban már a magyar irodalomtörténet-írás egyik tekintélyes, elismert alakjaként búcsúztatták, jóllehet fiatalkori politikai szerepvállalásáról a hivatalos kultúrpolitika ekkor is inkább hallgatott, mintsem hogy nyíltan foglalkozott volna vele.

Rónay György pályája így kettős tanulsággal szolgál. Egyrészt megmutatja, milyen gazdag és sokrétű volt az a szellemi közeg, amely a Demokrata Néppárt köré szerveződött: nem pusztán politikai szervezet volt ez, hanem egy egész nemzedék katolikus értelmiségének gyűjtőhelye, amelyben a politikai, irodalmi és teológiai gondolkodás szorosan összefonódott. Másrészt jól mutatja azt is, milyen

árat fizettek e nemzedék tagjai a demokratikus kísérlet bukásáért: még azok is, akik – Barankovicsal ellentétben – nem kényszerültek emigrációba, hanem otthon maradtak, évtizedekig szenvedték el a politikai múltjukból fakadó korlátozásokat, a nyilvánosságtól való eltiltást, a szakmai érvényesülés akadályoztatását.

Rónay György irodalmi munkásságának egyik legfontosabb vonulata a francia katolikus regényirodalom magyar közönség felé történő közvetítése volt. Olyan szerzők művei foglalkoztatták, akiknek írásaiban a modern ember hitbeli válsága, a kegyelem és a bűn drámai feszültsége állt a középpontban – ez a tematika szoros rokonságban állt azzal a szellemi kereséssel, amely a Demokrata Néppárt köré szerveződött katolikus értelmiséget is jellemezte: hogyan lehet a hitet a modern, szekularizált világ kihívásaival szembesíteni anélkül, hogy az a tekintélyelvű védekezés vagy a teljes alkalmazkodás csapdájába esne. Esszéírói és irodalomtörténészi munkássága során Rónay következetesen azt az álláspontot képviselte, hogy a katolikus irodalomnak nem elzárkóznia kell a modern irodalmi kísérletezéstől, hanem éppen ellenkezőleg: a legmagasabb esztétikai igényesség és a hit mélysége összeegyeztethető, sőt kölcsönösen erősítheti egymást.

Fontos hangsúlyozni, hogy Rónay pályája korántsem volt egyedülálló a Demokrata Néppárt körüli értelmiségi kör

tagjai között. A párt Világnézeti Akadémiájának előadói és a Hazánk szerzői között számos olyan alkotó, tanár és pap található, akiknek élete hasonló ívet írt le: politikai szerepvállalás a rövid demokratikus időszakban, majd 1949 után csendesebb, a nyilvánosságtól gyakran elzárt szakmai tevékenység. Ez a nemzedéki tapasztalat – amelyet Rónay egyéni sorsa jól megvilágít – arra emlékeztet, hogy a Demokrata Néppárt bukása nem csupán egy politikai szervezet megszűnését jelentette, hanem egy egész értelmiségi generáció közéleti kibontakozásának derékba törését is.

Rónay György naplóit és emlékiratait az irodalomtörténészek később a huszadik századi magyar katolikus értelmiség egyik legfontosabb személyes dokumentumaként tartják számon, amelyek nemcsak irodalmi, hanem történeti forrásértékkel is bírnak a korszak szellemi életének megismeréséhez. Ezekben a írásokban Rónay nemcsak saját alkotói fejlődéséről, hanem a körülötte élő katolikus értelmiségi kör – köztük egykori Demokrata Néppárt-beli társai – sorsáról is számot ad, így közvetve olyan korabeli hangulatokat és tapasztalatokat is megőriz, amelyek a hivatalos politikatörténeti feldolgozásokból gyakran hiányoznak.

A Kádár-korszak kultúrpolitikájának sajátos vonása volt, hogy míg a nyíltan politikai szerepvállalást következetesen büntette, addig a szakmailag kiváló, ám politikailag

"hallgató" alkotók munkásságát idővel hajlandó volt tolerálni, sőt korlátozott mértékben elismerni is, amennyiben azok nem folytattak nyilvános ellenzéki tevékenységet. Rónay György pályája jól illusztrálja ezt a mintázatot: miután évekig háttérbe szorult, fokozatosan visszatérhetett a nyilvánosságba, és idővel a rendszer is elfogadhatónak találta irodalomtörténeti és fordítói munkásságának elismerését, amíg az nem érintette a rendszer politikai legitimációjának kényes kérdéseit.

Rónay pályája ezáltal önmagában is emlékeztet arra, hogy egy politikai mozgalom bukása nem törli el automatikusan az általa képviselt szellemi értékeket, még ha azok érvényesülése csendesebb, egyéni csatornákra szorul is vissza.

Rónay munkássága ma is a magyar irodalomtudomány oktatásának része, ami jól mutatja, hogy szakmai teljesítménye túlélte azt a politikai kontextust, amelyben pályája elindult.

Ez a kettősség – az emigrációba kényszerült Barankovics és az otthon maradó, ám politikai szerepvállalása miatt hosszú évekre háttérbe szorított Rónay sorsa – jól szemlélteti azt a szélesebb történelmi tanulságot, amelyet a következő fejezet részletesen is tárgyal: hogyan tűnt el évtizedekre a magyar nyilvánosságból a kereszténydemokrata hagyomány, és milyen áron, milyen körülmények között éledt újjá – ha egyáltalán újjáéledt – a

rendszerváltás után.

HÁTTÉRGYÁR

Az örökség: kisajátítás és felejtés a rendszerváltás után

Barankovics István 1974-ben halt meg emigrációban, olyan Magyarországon, ahol az ő neve és a Demokrata Néppárt öröksége gyakorlatilag ismeretlen volt a szélesebb közvélemény számára. A Kádár-rendszer konszolidált évtizedeiben a hivatalos történetírás vagy egyáltalán nem foglalkozott a háború utáni koalíciós pártokkal, vagy amennyiben mégis szót ejtett róluk, azt jellemzően a kommunista párt utólagos önigazolásának keretében tette: a Demokrata Néppártot és hasonló szervezeteket a "reakciós", a népi demokrácia fejlődését hátráltató erők közé sorolta, amelyek felszámolása a történelmi haladás szükségszerű lépése volt. Ebben a narratívában nem maradt hely Barankovics politikai gondolkodásának árnyalt bemutatására, sem a Demokrata Néppárt és a Rákosi-rendszer közötti alapvető erkölcsi és politikai különbségtételre.

Ez a hallgatás nem véletlen volt, hanem a kommunista rendszer tudatos emlékezetpolitikájának része. A háború utáni rövid demokratikus kísérlet emléke – amelyben olyan pártok is legálisan működhettek, mint a Demokrata Néppárt, a Kisgazdapárt vagy a Szociáldemokrata Párt – veszélyes precedenst jelentett volna a kommunista hatalom legitimációja szempontjából: azt bizonyította volna, hogy

Magyarországon 1945 és 1949 között valódi politikai alternatíva létezett a kommunizmussal szemben, és hogy ennek felszámolása nem történelmi szükségszerűség, hanem tudatos hatalmi döntés eredménye volt. Éppen ezért a kommunista történetírás igyekezett minél inkább feledésbe meríteni ezt az időszakot, és azokat a politikusokat, akik ebben tevékeny szerepet vállaltak.

A rendszerváltás, amely 1989 és 1990 folyamán zajlott le, alapvetően megváltoztatta ezt a helyzetet. A politikai pluralizmus visszaállításával egy sor olyan párt is újjászerveződött vagy új formában lépett színre, amely a háború utáni koalíciós időszak hagyományaira hivatkozott. Ezek közé tartozott a Kereszténydemokrata Néppárt is, amely 1989-ben alakult újjá, és amely nevében és programjában egyaránt a Barankovics-féle Demokrata Néppárt, illetve annak elődjének örökösének vallotta magát. Emellett létrejött a Barankovics István Alapítvány is, amely kifejezetten azt a célt tűzte ki, hogy ápolja és kutassa Barankovics szellemi és politikai örökségét, tudományos konferenciákat, kiadványokat, kutatásokat szponzorálva.

Ez az újjáéledés azonban korántsem volt zökkenőmentes, és korántsem eredményezett olyan mély, tartalmi folytonosságot, amelyet a pusztá névhasználat sugallhatna. A rendszerváltás utáni magyar kereszténydemokrata pártok politikai pályája – amely önmagában egy külön kötetet érdemelne – számos fordulaton, szakadáson és átalakuláson

ment keresztül, és e pártok gyakorlati politikája sokszor távol állt attól a szociálisan érzékeny, a más politikai erőkkel is párbeszédre nyitott, nyugat-európai mintájú kereszténydemokráciától, amelyet Barankovics annak idején képviselt. A Kereszténydemokrata Néppárt, majd az abból kivált és később önállósult KDNP a 2000-es és 2010-es évek folyamán szoros szövetségi viszonyba került a Fidesz-Magyar Polgári Szövetséggel, és 2010 óta annak koalíciós partnereként vesz részt a kormányzásban.

Ez a fejlemény vezetett el ahhoz a mai vitához, amely e könyv megírásának egyik közvetlen apropóját is jelentette. Néhány évvel ezelőtt egy parlamenti vitában, amely a kommunista titkosszolgálati akták feloldásáról szólt, Latorcai Csaba KDNP-s képviselő felidézte a kereszténydemokrata múlt üldözött szereplőit: azokat a politikusokat, akiket a kommunista hatalom külföldre kényszerített, megfigyelt, ellehetetlenített. Barankovics sorsa – amint e könyv korábbi fejezetei részletesen bemutatják – valóban ilyen volt: a Demokrata Néppárt önfeloszlatásra kényszerült, vezetője emigrációba menekült, és évtizedekig nem térhetett vissza hazájába.

E felidézés nem pusztán elvont történelmi hivatkozás volt: a Demokrata Néppárt egykori jobbszárnyai képviselőjének, Matheovits Ferencnek a sorsa a rendszerváltás előtti évtizedekben is a nemzetközi emberi jogi figyelem tárgya maradt. George Bush amerikai alelnök

1983. szeptember 20-án a The New York Times hasábjain megjelent nyilatkozatában dicsérte a magyarországi emberi jogi gyakorlatot, amire válaszul a Szabad Magyar Jogászok Szövetségének elnöke, Varga László nyílt levélben hívta fel a figyelmet arra, hogy Magyarországon a véleménynyilvánítás, a sajtószabadság, valamint az egyesülési és gyülekezési jog a valóságban nem érvényesül – példaként egyebek mellett éppen Matheovits Ferenc ügyét, a Duray-Csoóri-pert és a szamizdat-kiadványok elleni hatósági fellépést hozva fel. Hogy egy negyven évvel korábbi koalíciós párt egykori képviselőjének sorsa még az 1980-as években is emberi jogi hivatkozási pont lehetett, önmagában is jelzi, milyen tartósan élt tovább – ha nem is a hazai nyilvánosság, de a nemzetközi emberi jogi figyelem szintjén – a Demokrata Néppárt öröksége, jóval azelőtt, hogy a rendszerváltás azt a hazai közbeszédbe is visszaengedte volna.

Ez a felidézés ugyanakkor éles vitát váltott ki a magyar közéletben. A kritikusok szerint a mai KDNP és Barankovics öröksége között alig van valódi tartalmi folytonosság: míg Barankovics pártja a kiépülő kommunista diktatúrával szembeni demokratikus utóvédharcot vívta, a mai KDNP hosszú éveken át kormányzati szövetségesként vett részt egy olyan politikai rendszer működtetésében, amelyet kritikusai a fékek és ellensúlyok fokozatos leépítésével, valamint a kirekesztő politikai nyelvezet alkalmazásával azonosítanak. E kritikai álláspont szerint a mai párt inkább

csak retorikai hivatkozási pontként használja Barankovics nevét, anélkül hogy politikai gyakorlatában valóban követné annak demokratikus, pluralista és szociálisan érzékeny örökségét.

Ezzel a kritikával szemben ugyanakkor a KDNP saját önértelmezése és sok támogatója más nézőpontot képvisel. E felfogás szerint a történelmi és a mai kereszténydemokrata mozgalom közötti folytonosság nem szükségszerűen a napi politikai taktika szintjén, hanem a hosszabb távú értékrendben – a családok, a vallásgyakorlás szabadsága, a keresztény kulturális örökség védelme – ragadható meg, és minden politikai párt, amely évtizedeken át működik, szükségszerűen alkalmazkodik a mindenkori politikai és szövetségi kényszerekhez anélkül, hogy ez feltétlenül az alapító elvek elárulását jelentené. E nézet képviselői arra is hivatkoznak, hogy Barankovics saját korában is gyakorlati kompromisszumokat kötött – gondoljunk a *modus vivendi*-politikájára –, tehát a mindenkori politikai realitásokhoz való alkalmazkodás maga is a kereszténydemokrata hagyomány részét képezheti, nem pedig annak megtagadását.

A történettudomány szempontjából ez a vita jelenleg is lezáratlan, és feltehetően lezáratlan is marad, hiszen alapvetően nem történeti, hanem politikai-értékelési kérdésről van szó: arról, hogy a jelen politikai szereplői milyen mértékben és milyen alapon hivatkozhatnak egy több

évtizeddel korábbi politikai hagyományra. Ami történettudományos szempontból megállapítható, az a tényleges történeti rekord: Barankovics István és a Demokrata Néppárt 1945 és 1949 között egy sajátos, a maga korában egyedülálló kísérletet valósított meg a demokratikus, szociálisan érzékeny, nyugat-európai mintájú kereszténydemokrácia meghonosítására Magyarországon, amelyet végül a kommunista hatalomátvétel számolt fel. Ez a történeti tény attól függetlenül fennáll, hogy a jelenkori politikai szereplők miként viszonyulnak hozzá, és miként próbálják azt saját legitimációjuk szolgálatába állítani.

Fontos itt hangsúlyozni, hogy a Barankovics-örökség körüli mai viták nem újkeletűek: már a rendszerváltás közvetlen éveiben is felmerült a kérdés, ki és milyen jogon léphet fel a háború utáni kereszténydemokrata hagyomány örököseként, tekintettel arra, hogy maga a Demokrata Néppárt 1949-ben megszűnt, tagjai szétszóródtak, sokan emigráltak, mások – mint Rónay György esete is mutatja – teljesen visszavonultak a politikától. A szervezeti folytonosság tehát a rendszerváltás pillanatában is inkább jelképes, mintsem intézményi jellegű volt, és az azóta eltelt évtizedekben ez a jelképes jelleg sem szűnt meg, sőt a politikai küzdelmek kontextusában egyre inkább vita tárgyává vált.

A Barankovics István Alapítvány tevékenysége a rendszerváltás óta eltelt évtizedekben jelentős mértékben

hozzájárult ahhoz, hogy a történettudomány újra feldolgozza a Demokrata Néppárt történetét. Az alapítvány által támogatott kutatások, konferenciák és kiadványok nyomán ma már jóval árnyaltabb kép rajzolódik ki Barankovics politikai pályájáról, mint amelyet a kommunista korszak hivatalos történetírása valaha is megengedett volna. Ez a tudományos feldolgozás ugyanakkor szükségképpen elkülönül attól a politikai hivatkozási gyakorlattól, amely a mindenkori kereszténydemokrata pártok részéről Barankovics nevét használja: az egyik a történeti igazság feltárására, a másik a jelenkori politikai legitimáció megteremtésére irányul, és a kettő nem feltétlenül esik egybe.

A titkosszolgálati akták feloldásáról szóló vita, amely e könyv bevezetőjében is szóba került, rávilágít egy másik fontos szempontra is: a kommunista diktatúra idején keletkezett megfigyelési dokumentumok mind a mai napig csak részlegesen hozzáférhetők a kutatók és a nyilvánosság számára, ami jelentősen megnehezíti a Demokrata Néppárt tagjai elleni megfigyelés és üldöztetés pontos rekonstruálását. Ez a helyzet táplálja azt a történettudományi és közéleti vitát is, amely arról szól, mennyire lehet és kell feltárni a múlt e fájdalmas fejezeteit, és hogy ez a feltárás milyen viszonyban áll a jelenkori politikai szereplők legitimációs törekvéseivel.

A rendszerváltás utáni magyar kereszténydemokrata pártpolitika története egyébként önmagában is rendkívül szövevényes: a Kereszténydemokrata Néppárt 1989-es újjáalakulása után több szakadáson, névváltoztatáson és szövetségi átrendeződésen ment keresztül, mire elnyerte mai formáját. Ez a szervezeti instabilitás is hozzájárul ahhoz, hogy a Barankovics-örökséghez való viszony kérdése ma is nyitott maradjon: nehéz egyetlen, egységes politikai szervezetről beszélni, amely folyamatosan és megszakítás nélkül képviselte volna a háború utáni kereszténydemokrata hagyományt az elmúlt több mint három évtizedben.

A történelmi emlékezet kutatói gyakran hangsúlyozzák, hogy a diktatúrák bukása után újjáéledő politikai hagyományok szinte sohasem egyszerű, zökkenőmentes folytatásai a megszakított múltnak, hanem új konstrukciók, amelyek a jelenkori politikai szükségletek szerint válogatnak és értelmeznek újra korábbi eseményeket és személyeket. Barankovics öröksége is ebbe a mintázatba illeszkedik: felidézése, értelmezése és politikai felhasználása minden korszakban – legyen szó a rendszerváltás éveiről vagy a mai közéleti vitákról – elválaszthatatlan attól a kortárs politikai kontextustól, amelyben ez a felidézés éppen történik.

Ez a felismerés talán a legfontosabb tanulsága is annak a történelmi vizsgálódásnak, amelyet e könyv elvégzett.

A magyar történettudomány mai feladata éppen ezért nem az, hogy ítéletet mondjon a jelenkori politikai

hivatkozások jogosságáról, hanem hogy a lehető legpontosabban rekonstruálja, mi is történt valójában 1945 és 1949 között, és milyen szellemi örökséget hagyott hátra Barankovics István.

Ez a fejezet zárja le a könyv történeti ívét: Barankovics István vidéki tanítófiúból induló, majd pártvezetővé, emigráns közéleti alakká váló pályáját, amely a magyar demokratikus hagyomány egyik legfontosabb, mégis leginkább elfeledett fejezetét jelenti. A záró fejezet ezt az ívet foglalja össze, és megkísérli megválaszolni azt a kérdést, amelyet a bevezetés is felvetett: mit jelent ma "kiérdemelni" Barankovics örökségét, és milyen tanulságot hordoz pályafutása a mai politikai kultúra számára.

Zárszó

Barankovics István élettörténete azzal a paradoxonnal zárul, amellyel e könyv bevezetője is indult: egy olyan politikus emlékével, akinek nevét ma gyakran idézik, ám akinek valódi politikai gondolkodását kevesen ismerik. Pályája a vidéki Polgáron, egy tanítói családban kezdődött, az egri ciszterci gimnázium klasszikus műveltségén és Szmrecsányi Lajos érsek pártfogásán át vezetett az újságírói, majd a politikai szervezői pályához. Ez az út 1945-ben ért politikai csúcspontjára, amikor megalapította a Demokrata Néppártot – egy olyan pártot, amely tudatosan szakított a két világháború közötti tekintélyelvű politikai katolicizmus hagyományával, és amely a nyugat-európai kereszténydemokrácia mintáját igyekezett meghonosítani egy olyan országban, ahol erre alig két-három év adatott.

Ez a rövid időszak – 1945-től 1949-ig – mégis elegendő volt ahhoz, hogy Barankovics és pártja bebizonyítsa: a magyar társadalomnak volt igénye egy olyan politikai alternatívára, amely a katolikus hitet a demokráciával, a szociális igazságosságot a jogállamisággal kötötte össze. Az 1947-es választási siker, amely a Demokrata Néppártot az országgyűlés legerősebb ellenzéki erejévé tette, ennek az igénynek volt a bizonyítéka, még akkor is, ha a kommunista hatalom fokozatos kiépülése végül lehetetlenné tette, hogy ez a politikai erő tartósan érvényesülhessen.

Barankovics pályája egyszersemind egy sor emberi és politikai dilemmát is felvet, amelyek túlmutatnak saját korán. A Mindszenty Józseffel folytatott vitája arról szólt, hogyan viszonyuljon egy vallási-politikai közösség egy egyre inkább ellenséges hatalmi berendezkedéshez: a teljes szembenállás és a taktikai alkalmazkodás között húzódó feszültség olyan kérdés, amely azóta is visszatér a diktatúrák és a velük szembenálló demokratikus mozgalmak történetében. Rónay György sorsa – aki a politikai szerepvállalás után évtizedekre háttérbe szorult, mégis végül visszatérhetett az irodalmi élet nyilvánosságába – pedig arra emlékeztet, hogy egy elbukott politikai kísérlet résztvevői gyakran egyéni, csendesebb módokon folytatták tovább azt a szellemi küldetést, amelyet a nyilvános politika szintjén már nem tehettek.

A Demokrata Néppárt 1949-es önfeloszlatása és Barankovics emigrációja nem a történet vége volt, hanem egy hosszú, csendes fejezet kezdete: az emigrációban folytatott szervezőmunkáé, amely a Közép-európai Kereszténydemokrata Unió elnöki tisztségében teljesedett ki, és amely egészen 1974-ig, Barankovics haláláig tartott. Ez alatt az idő alatt Magyarországon az ő neve és pártjának öröksége a feledés homályába süllyedt – nem a történelem természetes folyása miatt, hanem egy tudatos emlékezetpolitika következtében, amely nem engedhette meg, hogy a magyar társadalom emlékezzen egy valódi demokratikus alternatíva lehetőségére.

A rendszerváltás után ez az örökség újra felszínre került, ám – amint az utolsó fejezet bemutatta – ez az újjáéledés inkább jelképes, mintsem tartalmi folytonosságot hozott. A mai politikai viták arról, ki és milyen jogon hivatkozhat Barankovics nevére, végső soron nem történettudományi, hanem erkölcsi-politikai kérdést feszegetnek: vajon elegendő-e egy hagyomány felidézése, vagy szükség van annak tartalmi követésére is ahhoz, hogy valaki jogosan tekinthesse magát egy politikai örökség folytatójának? Ez a könyv nem kívánt választ adni erre a kérdésre a mai szereplők vonatkozásában – csupán azt a történeti alapot igyekezett szilárdan lefektetni, amely nélkül ez a vita pusztá szólamok csatájává silányulna.

Barankovics István öröksége végső soron nem egy névben, nem is egy pártban, hanem egy gondolatban ragadható meg: abban a meggyőződésben, hogy a keresztény hit és a demokratikus politikai berendezkedés nem egymás ellenfelei, hanem kölcsönösen erősíthetik egymást, ha a hit a szociális igazságosság és az emberi méltóság szolgálatába állítja magát, ahelyett hogy a hatalom és a kirekesztés igazolására használnák fel. Ez a gondolat, amelyért Barankovics saját korában emigrációval és politikai bukással fizetett, ma is érvényes mérce marad – nemcsak azok számára, akik a nevét szájukra veszik, hanem mindazok számára, akik a keresztény és a demokratikus hagyomány viszonyáról gondolkodnak. Barankovics örökségét, ahogyan e könyv címe is jelzi, nem elég

emlegetni. Ki kell érdekelni.

HÁTTÉRGYÁR

Források és ajánlott irodalom

E könyv megírásához az alábbi forrásokat és feldolgozásokat használtuk fel, amelyeket az érdeklődő olvasó figyelmébe ajánlunk további tájékozódásra.

A Barankovics István Alapítvány (barankovics.hu és barankovicsarchiv.hu) honlapjai átfogó életrajzi és dokumentációs anyagot közölnek Barankovicsról, köztük a Múltunk jelene című válogatást, valamint a Kereszténydemokrácia Tudásbázis szócikkeit, amelyek Barankovics és Rónay György pályájának részletes, forrásokkal alátámasztott bemutatását adják.

Petrás Éva tanulmánya, Barankovics István és pártja az 1945-ös demokráciában, amely a Múltunk folyóirat honlapján érhető el, a Demokrata Néppárt megalapításának és korai éveinek egyik legrészletesebb tudományos feldolgozása.

Mészáros István írása a Mindszenty József és Barankovics István közötti viszonyról – amely a Magyar Kurír katolikus hírportálon jelent meg – a két vezető közötti feszültség egyházi-teológiai hátterét világítja meg, és a Mindszenty és Barankovics – avagy a keresztény politika és a modus vivendi című, a Magyar Szemlében közölt elemzéssel, valamint a Beszélő folyóirat hasonló tárgyú cikkével együtt

ad árnyalt képet a két politikai-egyházi felfogás közötti különbségről.

A Magyar Életrajzi Lexikon, a Névponat adatbázis és a magyar Wikipédia vonatkozó szócikkek Barankovics István és Rónay György részletes életrajzi adatait tartalmazzák, a születési és halálozási adatoktól a hivatali tisztségek pontos időrendjéig.

A Nemzeti Örökség Intézete adatbázisa mindkét politikus nyughelyéről és emlékezetéről közöl információt.

Végül e könyv közvetlen kiindulópontja egy, a Népszava hasábjain megjelent publicisztika volt, Barankovics öröksége címmel, amely a szerző családi emlékei – nagyapja, Rónay György Demokrata Néppárt-beli tagsága – felől közelítette meg a témát, és amely felvetette azt a máig eleven kérdést, hogy a mai magyar kereszténydemokrata politika milyen viszonyban áll Barankovics István örökségével.